КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА Ч. 5.

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ. ТРАВЕНЬ 1932.

CO-OPERATIVE REPUBLIK

UKRAINIAN MONTHLY REVIEW — LWIW POLAND РІЧНИК V.

НА ОКРАЮ ДНІВ.

СЕЗОНОВА ЗВИЖКА ЧИ ПОЧАТОК КІНЦЯ КРІЗИ?

Загальну увагу звертає на себе звишка цін хліборобських продуктів, головно зернових. (Блище в хроніці). Виникає питання: чи не є це сиґнал на засадничий зворот в ситуації? — Не маючи ще досить даних, щоби справу розважати в цілій ширині, ми звертаємо увагу головно на обставину, що звижка ця може бути наслідком спекуляційних потягнень. Крім того — вона приходить в часі, коли все ринкове зерно, є вже в руках купця — спекулянта, а не хлібороба. Значить, хліборобству від неї реальної користи не буде, воно не буде засилене допливом гроша, не зможе поправити своєї платничої сили. Треба отже на разі здержуватися від занадто поспішного узагальнювання. Навпаки, заповіджена нарешті знижка цін заліза (на 10 проц.) каже думати, що кріза поглибилася, та що платнича сила населення мусіла зменшитися до тої міри, що навіть твердошийні панове з картелів рішаються на деякі уступки, очевидно під враженням зменшення оборотів.

Як би однак не було, швидке вичерпування запасів збіжа свідчить про те, що ті запаси зовсім не були великі та що н е в о н и були причиною аж такої крізи, (як це ми зрештою пишемо вже від 1929 року).

ФИЛЯ ЗНИЖОК ДИСКОНТУ.

Маємо нове цікаве явище. Протягом місяця квітня з н и з и л и дисконтову стопу такі державні банки: Німеччини (з 6 на 5 і пів проц.), Ч. С. Р. (з 6 на 5 проц.), Портуґалії (з 7 на 6 і пів проц.), Мадярщини (з 7 на 6 проц.), Фінляндії (з 7 на 6 і пів проц.) і Голяндії (з 3 на 2 і пів проц.). Коли зважити, що в цілому ряді країн стопа є дуже низька (Швайцарія 2 проц., Франція і тепер Голяндія 2 і пів проц., Спол. Держави 3 проц., Анґлія і Бельґія 3 і пів проц.) — відноситься враження, що загальне фінансове напруження минулих місяців потрохи (може хвилево?) заспокоюється. Знижка дисконтової стопи свідчить про те, що банкам вже менше залежить на штучному приваблюванні капіталів. Є здогад, що загальна знижка дисконтів є наслідком відомої великої кредитово-інфляційної акції Америки (реферована у нас півофіціяльна „Корпорація для Фінансової Відбудови“).

ІВАР КРЮҐЕР — ШАРЛЬ ЖІД.

Що за дивний збіг обставин!

Одного дня і майже о тій самій годині померли дві індивідуальности, два символічні представники д в о х т а к в і д с е б е в і д м і н н и х с в і т і в. Зцього приводу пише дня 2. квітня ц. р. „Coopérateur de France“:

„Ш. Ж і д жив ціле своє життя у простоті і самопожертві. Всі свої сили присвятив суспільним і господарським справам, особливо

кооперації. Вірив в те, що кооперація є тим чинником, котрий приведе поступило до узгіднення продукції з вимогами споживання. Його книги, летючки і промови є свідоцтвом тої глибокої віри. Ще на три тижні перед смертю він написав, що кооперативний рух був тим, який зготовив йому найщасливіші хвилі життя... Він був одним з творців і вождів руху.

„Іван Крюґер був у господарському світі одною з найбільших фіґур, з великим орґанізаційним і провідницьким хистом. Та не забуваймо яка це небезпека, коли одна людина має можність не лиш будувати світовий сірниковий трест, але й здобувати поважний вплив на інші промисли та ще до того мати можність за ріжні концесії уділювати кредитів многим державам. Кажуть, що Крюґер роспоряджав обороговим капіталом в сумі 30.000 міліонів (франків). Не дивниця, що власники таких кольосальних маєтків втрачають контролю над своїм грошем. Але що найбільше жахає, так це той факт, що в часи господарського замішання від ласки одної людини може залежати доля більшости населення. Це є доказом повної анархічности сучасного господаського устрою.

„Шарль Жід нам показав шлях до рівности і господарської справедливости. Крах крюґерівського концерну повинен нас усіх заохотити до того, щоби не уставати в роботі, якої нас вчив Жід, бо стає щораз яснішим, що іншої дороги до порядку нема".

ІВАР КРЮҐЕР — І КУЛЬТ ГЕРОЇВ.

Читаємо в часописах: „а по правді, то Іван Крюґер був обманцем. Найбільшим обманцем, може не тільки нинішної доби, але всіх часів. Фальшував усе: вексли, обліґації, тексти умов з державами, біляси. Велич, слава і могутність крюґерівського концерну опиралася на фундаменті ординарного злочину..."

Його мали за пів-бога, неземну істоту. Сподівалися від нього рятунку для потапаючої в господарській анархії Европи. Ждали в його особі Месії.

Культ героїв родиться в середовищах зневірених у свої сили, серед хаосу і занепаду. Франція приняла Наполеона в добі коли революція стала пожирати сама себе в конвульсіях безпрограмовости. Крюґер був в добі господарської крізи для европейських держав тим, чим для повоєнної Італії став Мусоліні. В нього вмавляли чимало такого, що було далеке від дійсности. Він сам повірив в свою неземну силу і в тім його траґедія.

В здорових суспільних умовах, серед демократично-творчого і гогосподарського громадянства, яке не є склонне вірити в блеффи, а покладається тільки у власні тверді руки і власну орґанізованість, є неможлива поява аж таких скандалістів, яким став Іван Крюґер.

Тому „не надійтеся на князи!"

ПЛАТНИЧІ ЗАЛЕГЛОСТИ ПЯТИЛІТКИ.

Цілу світову пресу облетіла вістка про здержання достав для С. С. С. Р. з боку кількох великих промислових фірм Америки. Після німецьких обчислень заграничний торговельний довг С. С. С. Р. виносив на початку ц. р. 2.400 міл. нім. мар., з того 50 проц. в Німеччині,

отже кругло 1.200 міл. Коло половини цього довгу западає в біжучому році, підчас як совітський імпорт до Німеччини виноситиме коло 400 міл. мар.

ДНІПРЕЛЬСТАН.

З днем 1. травня мають бути пущені в рух перші 5 турбін електричної гідроцентралі на Дніпрельстані; має стати до праці 9 ґенераторів, в тім 4 радянського виробу. Українська громадська опінія вижидає з напруженням інформацій, на яку реальну роботу мають бути вжиті ті тисячі міліонів кільоват-годин електричної енерґії, що їх мається добувати з водної енерґії Дніпра. Так, як справи стояли досі, то вона, ця енерґія мала-б піти головно на приспішення добування вугля та заліза з нетрів української землі, з метою служити в першій мірі военному промислові та розбудові промислу в Росії. Будемо вижидати конкретніших відомостей.

ЗЇЗД ОКРУЖНИХ СОЮЗІВ КООПЕРАТИВ (17. IV. 1932).

Скликаний централею господ.-споживчої кооперації, Центросоюзом, він радив серед доволі напруженої атмосфери загального господарського пересилення. Тому й не диво, що цілий перший день нарад був присвячений д е ф е н з и в н і й сторінці: як боротися з лихом (розборгуванням, заборгуванням, кредитоманією, вексловими протестами і т. д.). На наш погляд варта було цій справі присвятити навіть ще більше уваги, як це було зроблено, щоби устійнити остаточно одноцільний і всіх однаково та риґористично обовязуючий п л я н в і д д о в ж е н н я в с і х к о о п е р а т и в. Дотеперішня протиборгова акція, як показується, в цілих полосах краю не дала бажаного результату, а деякі з тих способів, що мали вести до віддовження, обернулися в закріплення боргів, або навіть в їх збільшення (прим. думалося, і слушно, стягати борги при виплаті належитости за молоко; тимчасом на ділі часто з того виходять нові довги на „конто“ молока). Зїзд радив першого дня над способами віддовження самих Окружних Союзів; безумовно, що ця акція не дасться навіть подумати без віддовження низових господ.-споживчих кооператив, головних довжників Союзів. Подібно як задовження ішло з гори на долину, так процес віддовження мусить йти з д о л и н и д о г о р и, коли має бути реальний.

Предмет нарад другого дня Зїзду, справа збуту с. г. продуктів, стоїть в тісному звязку з наміченою акцією віддовження цілої системи господ.-споживчої кооперації і є нашим завданням в даний момент дивитися на нього передовсім з цеї точки погляду. Крім прямого стягання боргів є ще другий реальний спосіб віддовження, як обтягання боржникам частини з належної їм суми за доставлені свині, яйця, птицю, молоко. Тому має незвичайну вагу ця обставина, щоби виплати за п р о д у к т и д і я л и с я ч е р е з с к а р б н и к і в г о с п о д.-с п о ж и в ч и х к о о п е р а т и в. Про це й говорилося на Зїзді.

Зїзд був дуже на часі.

„ОЙ НЕ ГАРАЗД ЗАПОРОЖЦІ!“

Ми вже звертали увагу на незрозуміле (через свою шкідливість) явище: ріжні пресові орґани т. зв. націоналістичного напрямку щораз

частіше зачинають виступати проти „органічної роботи“ взагалі, себто проти леґальних форм організації народніх мас, в тім числі і проти кооперації. Маємо перед собою знова кілька таких випадків. Мовляв, кооперація звязує маси „з існуючим станом річей“ і через те вона шкідлива для справи. Скільки тут нерозуміння природи кооперації, її цілей та метод! Яка ідентичність з большевицьким способом думання!

Річ мається якраз навпаки. Кооперація є протестом проти існуючого стану, бунтом проти покривдження і визиску у всіх їхніх формах і ніде того не сказано, що кооперація мусить чим небудь звязуватися з „існуючим станом річей“. В першій мірі не мусить і не хоче правдива кооперація звязуватися з „існуючим станом річей“ якоюсь фінансовою залежністю. Коли-б таке де-небудь зайшло, то це є щось інше, як тільки відхилення від справжніх і здорових кооперативних засад.

Тому не добре роблять ті, які осуджують кооперацію взагалі — її духа очевидно не знаючи. Вони тою пропаґандою наносять свойому народові найважчий удар, який можна подумати.

САНАЦІЯ НАЙСТАРШОГО УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА.

Данська кооперація, окраса всесвітньої кооперації, завдячує свої здорові основи довголітній попередній освітній (позашкільній) роботі серед селянства і робітництва. Чи не так воно було і в нас? І наша кооперація не була-б до подумання без тої загально-освітньої підготовки, яку серед народніх мас зробили читальні і популярна преса та література, серед якої важне місце займають видання „Просвіти“.

І тому доля матері українських товариств не є байдужою її леґальному потомству — українським кооперативам та кооператорам.

„Просвіта“ находиться у фінансовій скруті — але їй не піддається. Бореться і хоче не тільки жити, але й робити далі своє діло.

Чи українські кооператори будуть придивлятися байдуже до тих змагань? Чи в їх серцях не заворушиться чуття, а в головах думка, що якби упала „Просвіта“, то може впасти й те, що держиться тільки на нею створених підвалинах?

Тому помогти „Просвіті“, це значить помогти цілому народові, всім суспільним орґанізаціям, помогти врешті і собі самому.

Новий Виділ „Просвіти“ оголосив вже в пресі свої перші тактичні посунення в справі направи справ „Просвіти“. Подав теж до відома загалу зовсім реальний і не тяжкий до здійснення плян цілої санаційної акції.

Головними засобами санації мають бути: а) поширення членства, головно на кооперативи, яких досі є мало в числі членів Товариства; б) закуп книжок в „Просвіті“, яких вона має дуже богато. „Просвіта“ числить дуже богато на кооперативи, які досі на сором не потворили у себе бібліотек чим занедбали культурні потреби своїх членів. У других народів при кожній порядній кооперативі є гарний клюбовий льокаль і богата бібліотека. А в нас?

Отже до роботи, товариші кооператори, покажім, що ми люде діла та заслуговуємо на те довіря, з яким до нас звертаються.

ОСВІТА І ВИХОВАННЯ.

Освітня праця за границею.

(Продовження*).

Америка.

Вся освіта в Сполучених Державах Америки знаходиться на услугах промислового розвитку країни та погоні за доляром. Система навчання і школи є звязані з практичним життям.

Освітня праця серед народу в Америці стала розвиватися на початку м. ст. В 1826 р. Джосіє Гольбрук зорґанізував в Мільбері, провінції Месачусетс освітню ґрупу з місцевих фармерів і робітників. Назвав її л і ц е є м. Був це в ґрунті речи людовий університет. В 1845 р. Америка мала вже таких ліцеїв три тисячі. Ліцейний рух (Lyceum Movement) мав на цілі: 1) поліпшити елементарне шкільництво, 2) уряджувати відчити і курси для дорослих, 3) орґанізувати бібліотеки та музеї.

Крім ліцеїв існують в е ч і р н і в и щ і л ю д о в і ш к о л и, (Evening High Schools), що мають на ціли давати своїм учням головно фахову освіту. Але вони не задовольняли. Зявилась потреба систематичної освіти. Цю потребу, стали виконувати п о ш и р е н і у н і в е р с и т е т и (University extension). Рух цих університетів, що до них вступ був здебільша безплатний і де професори та доценти університетів давали систематичні виклади на правничі, економічні і терговельні теми, натрапив в Америці на дуже податний ґрунт. Є чотири типи цих поширених курсів. Так звані звичайні курси, де відбуваються виклади, де студенти читають, дискутують та складають іспити. Далі короткі курси, що обіймають студії певних фахових питань; тривають вони від 3 днів до 3 тижнів. Далі є курси викладів, що наближаються до звичайних університетських викладів. І вкінці — публичні виклади, присвячені загально-культурним проблемам. Відчити відбуваються в шкільних будинках, по церквах, бібліотеках, клюбових льокалях, домах релігійних місій і т. п.

К л ю б и с т у д і й (Club study classes) найріжнороднїших є відміною викладових курсів.

Поширені університети є в дуже тісному звязку зі звичайними університетами. Вони дають не тільки почин до орґанізування поширених університетів, але часто покривають кошти відчитів або цілих курсів, дають прелеґентів і т. д. Загалом у 48 стейтах Сполучених Держав Америки існує 405 огнищ, що ведуть освітню акцію, e x t e n s i o n t e a c h i n g (поширена наука). Вони містяться по університетах, приватних коледжах, публичних школах, при виділах виховання і т. д. в кожному стейті. Найкраща і найбільша на світі наукова інституція Columbia University вела в році 1917—1918 425 курсів для ріжних предметів. В Америці життя пливе в атмосфері технічних удосконалень в кожній галузі праці. Тому зрозуміло, що на курсах поширеного університету знайдете часто лікарів, професорів, техніків і правників. Ходить їм про

*) Гл. ч. 3. „Кооп. Респ.“ за березень ц. р.

те, щоби присвоїти собі останні здобутки знання, що їх у практичнім життю можуть примінити, а не мають часу на довгі студії. Поширений університет доповнює фахову освіту. Такі доповняючі курси дають для бюрових робітників, механіків, банкових урядовців, для пекарів; для жінок дають курси домашнього господарства, курси виховання дітей і т. д. Діяльність звичайних університетів на полі extension service є дуже розгалужена і видатна. Закладають дискусійні клюби. Багато проблемів піддається публичній дискусії. Вони виробляють людей суспільно. Розвивають у них організаційний змисл, вчать їх формулювати свої думки, поборюють в них несмілість і т. п. Поширені університети мають свої спеціяльні ґазети.

В тісному звязку з поширеними університетами є так зв. кореспонденційні курси (Correspondence teaching). Найбільш в Америці нормальні університети (Columbia, Chicago, California, Wisconsia) завели в себе науку при помочі кореспонденції. Науку дають здебільша безплатно. Треба тільки оплачувати кошти кореспонденцій, підручників і т. п. Наука відбувається трома способами. Учень студіює поручений через школу підручник та посилає дирекції писемні відповіди на питання поставлені в книжці. Або учень дістає що певного часу виклади, та при помочі їх пише реферати. Або вкінці дістає він тему до оброблення, як перейшов цілість певних студій. Учитель справляє відповіді, поступи учня є нотовані, опісля відповідь вертає до учня. Ця метода індивідуальної науки має той добрий свій бік, що вона є пристосована до особистих здібностей учня. Це є система зорґанізованого самонавчання. Предмети студій є дуже ріжнородні, здебільша однак фахові. Кореспонденційна школа в Скрентоні є найбільша в Америці і типова.

Певного рода відміною кореспонденційних курсів є курси спільного (або домашнього) читання (Home Education Reading Course). Утворено їх при центральнім виділі освіти в Вашинґтоні. Виділ видає загальні програми систематичної лектури, опрацьовані через спеціялістів. Кожний, хто зголоситься до уряду, дістає таку програму безплатно. По 3 літах студій, відбутих на основі програми і відповідей на екзамінаційні питання, одержує учень диплом. Теми студій ріжнородні.

Етично-релігійний напрям навчання репрезентує система Chautauqua. Шатока це озеро біля Ню-Йорку, положене в ідилічній місцевости. Містечко теї самої назви над озером в липні і серпні кожного року заповнюється надзвичайно. Маси спішать сюди, щоби знайти фізичний і духовий віддих. Тут відбуваються вакаційні курси, що дають слухачам релігійні емоції і переживання. Попри це система Шатока доповнюється наукою дома.

В релігійно-освітнім життю Америки відограють чималу ролю два товариства релігійного характеру: Young Men's Christian Association (I.M. C. A.); Young Women's C. A., що мають теж свою систему навчання.

Більші університети удержують університетські кольонії (University settlements), що мають на цілі ширення культури серед найтемніших верств суспільства.

Найбільшою освітною інституцією, призначеною для робітників є Cooper. Union Institut в Ню-Йорку, оснований в р. 1859 з фун-

дації Купера. Інституція міститься в семиповерховім будинку. Інститут віддає великі услуги на полі загальної освіти.

До неї зближена є фундація Карнеджі в Пітсбурґу, на яку складається інститут і бібліотека. Наука — для всіх безплатна. Чинні є: технічна школа, школа прикладних наук, школа рукомесл та школа архітектури й декорацій для жінок. Спеціяльну увагу звертають тут на музичне виховання. Інститут має теж свій музей мистецтва. Є це одна з найбільших збірок мистецтва сучасних малярів усіх народів.

В Америці існує ще цілий леґіон інституцій ріжного типу, що ведуть не тільки освітню діяльність, але й культурну та суспільно-педаґоґічну.

Починаючи з 1918 почали закладати тут людові університети, що є під впливом робітничих орґанізацій, головно трд-юніонів. В 1921 р. було вже 24 таких університетів. Мають вони ріжні назви: робітничих університетів, коледжів і ліцеїв. Слухачами їх здебільша члени тред-юніонів. Загалом робітничі органзації розвивають на власну руку надзвичайно енерґійну освітню та суспільно-культурну діяльність. Майже кожне більше місто має свій народній дім та свою так зв. палату праці (Temple of Labor), де крім робітничих льокалів для фахових союзів містяться ще ріжні клюби, викладові салі, і де робітничий університет держить свої виклади.

Ввесь освітний робітничий рух в Америці сцентралізований є в Робітничім Виділі Освіти (Workers Education Bureau of America).

Кілька слів треба присвятити ще американським бібліотекам.

На початку мин. ст. було в Сп. Державах Америки около 100 бібліотек, де було 50.000 книжок. На початку цього століття є там 10.000 бібліотек, що містять 40 міліонів книжок.

В 1847 р. повстала в Бостоні перша публична бібліотека (Free Town Library). З того часу всі американські міста починають закладати подібні бібліотеки, що ривалізують між собою на полі орґанізації і справности у випозичуванню книжок. Тимто ці бібліотеки відограють в Америці кольосальну освітну ролю.

Характеристичною прикметою американських public libraries є їх децентралізація. Кожна більша бібліотека має розкинені свої відділи по цілому місті. А відділи мають свої підвідділи і т. д. Людська оселя, що має ледви кілька тисяч мешканців має вже бібліотеку та її філії.

В Америці не жалують на бібліотеки грошей. На них ідуть величанські суми. Найбільшою бібліотекою є Союзна Бібліотека у Вашинґтоні. Це найбільша бібліотека в світі. Орґанізація бібліотек є знаменита. Користування ними надзвичайно влекшене. В конґресовій бібліотеці у Вашинґтоні бачимо що неділі маси простих людей з і села, а навіть цілі родини збираються тут як у власному домі.

Америка це країна реформ на полі бібліотекарства. В 1898 р. покликано до життя мандрівні бібліотеки (Travelling Libraries). За гроші, що їх ухвалено на конґресі, накуплено комплети по 100 книжок. Їх розсилають по державі на протяг пів року. Ця система показалася доброю і успішною. В 1908 р. пять тисяч публичних бібліотек мали свої відділи для мандрівних бібліотек, котрі по цілій державі роз-

силали около 750 000 томів річно. Мандрівна бібліотека обіймає комплет від 25 до 100 книжок. Звичайно на 100 книжок 1/4 була економічного змісту, 1/4 для дітей, 1/3 хліборобських, решта з красного письменства. Ці мандрівні бібліотеки, що получені є з невеличкими коштами, дали величезні результати на освітному полі.

Типовим рівнож прикладом мандрівних бібліотек є так зв. Bookwagen, себто вагон з книжками, що обслуговує залізничі стації. Мандрібні бібліотеки користають теж дуже часто з автомобілів. Публичні бібліотеки закладають свої філії по селах, в почтовім уряді, в аптеках, у лікарів, при чому ті, що їх ведуть одержують грошеву платню.

Специяльним типом амер. бібліотек є Paekage Library, що пересилає збірки матеріялів на певну тему. Є це звичайно вирізки з ґазет, друковані звідомлення ріжних інституцій, державних і суспільних та взагалі відомости з ріжних джерел. Інформації пересилають почтою. Всі бібліотеки цього типу слідять по ґазетах за ріжними темами, вирізують статті, порядкують їх, творять інформаційні архіви і у відповідній хвилі служать потребуючим бажаним матеріялом.

Американська бібліотека не чекає на читача, аж поки він до неї прийде; вона сама шукає його. Вона рекляміється в ґазетах, оголошує плякати і т. п. Американська бібліотека це свого рода промисл. Не дивно, що Американці говорять про себе: доляр і книжка сотворили зі Спол. Держав Америки найсильнішу державу в світі.

Високу освітню й культурну ролю відограють в Америці музеї.

Европейські музеї, що повстали головно в XIX ст., це склади ріжних цінних річей, призначені для людей з вищою освітою, себто для обмеженої скількости осіб, отже для істориків мистецтва, для малярів, артистів, природників, техників і т. д. Хоча вони відчинені для всіх, для загалу вони недоступні. Слушно сказав Рескін про них: це цвинтарища, що по них відвідувачі блукають без цілі та виходять ошоломлені і з болем голови.

Американські музеї імпонують не тільки скількістю та багацтвом нагромаджених матеріялів, але, що найважніше, є приступні для широкого загалу. Кожне місто має кілька музеїв. Є великі музеї, є й малі. Та дуже цікаві є саме малі. Ріжні орґанізації позашкільної освіти, сетлементи, жіночі клюби, історичні клюби, драматичні й артистичні ліґі, — всі вони користають для своїх цілів з музеїв. Старий звичай, що каже уряджувати для відвідуючих спільні обіди, вечірки та інші забави, застосовано теж при музеях. Багато отже музеїв резервує кімнати для клюбів, уряджує кухні та буфети: музеї помалу й постепенно стають суспільними огнищами. В салях музеїв уряджують свої зібрання скавти або напр. ліґа знатоків лісів. В музеях відбувають свої засідання клюби, відтак устроюють в них вечірки. В музеях не тільки збираються, але працюють, читають, рисують. Музеї відчинені для всіх. Є специяльні музеї для дітей (напр. в Бруклині) і для молоді, які відвідують ріжні клюби дітей і молоді. В авдиторії клюбу хлопці та дівчата відчитують свої реферати з ділянки природознавства, етноґрафії, ґеоґрафії, історії. Многі діточі музеї мають специяльні мистецькі засоби для дітей. По стінах розвішені є ілюстрації до казок, роблені першорядними малярами. В них виставлені є ляльки з ріжних країн, що зображують спосіб життя ріжних народів, людей, героїв і тп. Молодь драматизує казки і леґенди, використовуючи матеріял зібраний в музеях.

Американські музеї стали суспільними домами для дітей, молоді та дорослих. Приватні музеї є рівнож загально доступні.

Сполучені Держави Америки це певного рода ляболраторія. Це широке поле досвіду для всяких помислів. Найкраще це ілюструє освітний рух в цілій країні.

(Далі буде). **В. Левинський.**

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

Килимарський промисл на Гуцульщині.

(Закінчення*).

Тому, що чимало з наших таки, українців купує жидівські вироби, немаловажним є знати, з якого матеріялу виробляються ті „килими“.

Перед війною були дві фабрики, в яких вироблялися косівські килими: Шнайдера у Відні, й „Ракшава“ в Галичині. Вовна була І-ої якости.

Тепер є стільки родів тої вовни, що нефаховець геть розгубиться між ними. Хто хоче мати добрий килим, мусить шукати чесних, знаних виконавців, та не числити на дурничку.

Тому рік-два назад найбільше знані були два роди вовни: ченстохівська і бєльска. Перша мала ще назву: французька. Вона є дуже сильна, але за те не надто збивається. Треба дуже добрих фахівців, щоби з неї зробили порядний килим. Тому тепер з неї мало хто виробляє.

Друга, бєльска вовна теж добра, але вже мякша. Через те краще виходить збитий килим. Подібна цій вовні є тепер т. зв. томашівська вовна.

І з цею сортою мякшої вовни виходять усякі дивовижі. На конто бєльскої вовни беруть всяку погань, що з вовною не має нічого спільного. Прямо беруть відпадки, мох із ліпшої вовни, прядуть її і з цього роблять „килими“. Є ріжниця в ціні: Правдивої вовни коштує тепер 1 кґ. 11—13 зол., а того сміття 3—5 зол., за 1 кґ. Це така „вовна“, що годі раз кінцем перебрати, щоби в пальцях не розлізлася. І скільки то цього дрантя тепер по українських домах, по тих, що хотять конче дешево купити та на довгі сплати.

Досить сказати, що на ту масу жидів-підприємців є може 3—4, що виробляють ще з ліпшої вовни. А решта, з самого непотрібу.

Про взори нема що й говорити. З яким будь мистецтвом не мають вони зовсім нічого спільного.

І цю тандиту розпихають по всіх закутинах численні жидівські аґенди. До недавна ще був гурт українців-аґентів, що розвозили ті то-

*) Гл. „Кооп. Респ.“ за березень б. р. (ч. 3). В цій частині стаття має дискусійний характер і висловлює індивідуальні міркування автора, з якими не можна погодитися. Зокрема це відноситься до його проєкту орґанізації виробництва і збуту. На наш погляд не є бажаним і не слід зовсім вмішувати орґанізаційно госп.-спож. кооперативи у справи виробничих кооп-в взагалі, а спеціяльно таких, як килимарські. Що найбільше, може бути мова про збут виробів тих к-в через госп.-споживчі к-ви. — Ред.

вари. Декотрі з них мали і свої варстати. Тепер все те перебрали жиди майже в цілости в свої руки.

І тут по части винні самі наші розвозчики зі своєю добродушністю і милосердям, думаючи: „Що воно зашкодить?! — І брали зі собою товар в ті райони, де мали збут.

Або як вернули після продажі, то оповідали, як на сповіді, де і вкого що продалося. Тепер скрізь туди їдуть чужі, а наші „відпочивають“... Наших аґентів-розвозчиків є вже тільки кілька. Товар дається на якнайдовші рати. Нераз місячно виходить і по 10 зол. Бували случаї, що такий „килим“ ще не сплачений, а вже розлітається.

При тім найшли жиди більший збут за границею і туди шлють масово свої вироби. Чи воно буде надовго — то це питання.

Як сказано вище, жидівські підприємці заходять в найдальші гори зі своїми варстатами. Дають із Косова якогось челядника і той учить усіх місцевих жидів у даному селі робити килими. Відтак ті всі закладають варстати і беруть собі наших робітників до роботи.

Розрахунок їх є такий: У теперішню крізу дістане на місці робітника за півдармо, а навіть за сам злиденний харч. Дешево теж дістане варстат. До того ще скупить за будьщо, або збере за довги вовну і готова калькуляція. Ясно, що при таких комбінаціях винесе його 1 м² по власним коштам 6—8 зол. А коли він продасть його за 20—25 зол., то безперечно може дати і на довгі сплати і ще доволі заробить. Найгірше при тому вийде сам покупець і робітник.

Як зарадити лихові? Коли маємо добру волю і доцінюємо як слід вагу справи, то зарадити йому можемо! І то при помочі кооперації.

Перше нам требаби вивінувати у відповідні фонди одну сильну кооперативу в Косові, котра завідувалаб цілою справою. До помочі цій кооперативі сталиб місцеві споживчі к-ви.

Перше, така центральна кооператива перевелаб у себе кількамісячний курс. Вишколені інструктори зі сіл малиб опісля вести справу на місцях.

Кожна кооп-ва має своїх довжників. Одна на сплату довгів, інші за товари зробилиб варстати, дали вовну (як щоб робилося килими з домашньої вовни), інші йшлиб працювати. Виплата йшлаб через місцеві кооперативи і то товарами або готівкою. Місцеві інструктори наглядалиб за роботою. Опісля розрахувалосяб із повіт. кооперативою.

До цеї осередньої кооп-и належалиб старання за збут, достава сирівців і загальне керівництво.

Справа збуту теж не представляється надто чорно. В краю збувалиб свої вироби через ПСК, чи по окремих крамницях, або через розвозчиків.

За границею представляється справа трохи інакше. Маємо тепер у кождій державі свою численну еміґрацію. Не одні з еміґрантів живуть у нужді, інші мусять вислугуватися всякому ради куска хлба.

Такі еміґранти (але совісні, чесні) моглиб дуже успішно занятися збутом наших виробів. При тім і самі малиб добрий заробіток і прислужилисяб розростові рідного промислу.

Оце є проєкти. Читачі най осудять, чи вони можливі до переведення і чи взагалі описана справа варта глубшої застанови.

М. Горбовий.

ДО ІСТОРІЇ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Про перших кооператорів і першу кооперативну літературу на В. Україні.

(Продовження*).

Переходячи до другої частини нашої теми, стаємо зразу перед питанням: Що таке кооперативна література на Україні? І чи „література на Україні“ є те саме, що українська література?

На українських землях появилось і появляється досить багато всякої літератури, а в тім і кооперативної, але не багато з тої літератури є такої, котру можна булоб уважати українською. Не ходить тут про форму (мову), але про зміст, тенденцію. Знову поза межами українських земель появилось і появляється багато літератури в чужих мовах, котра своїм змістом є українською. Вкінці, останніми роками на українських землях появилася література в українській мові, своїм духом ворожа українству, отже це не є українська література, хоч і писана вона по українськи!

Нам здається, що на українську літературу взагалі, а в тім і на літературу кооперативну, складаються всі ті видання, без огляду на мову, якою писані, і місце, в якому появилися, котрі вийшли зпід пера людей, звязаних своїми культурними і громадськими інтересами з українським народом і його землею, а в першу чергу ті, які обєктом своїм мають українські землі, український нарід, його життя, його потреби і змагання з не ворожим до українства трактуванням ріжних проблєм українського життя.

З цього погляду „Первую памятную книгу русскихъ потребительныхъ обществъ“ Баллiна, хоч і вийшла вона друком в Петербурзі і написана російською мовою, можна зачислити до української кооперативної літератури, бо зродилась вона на Україні (в Харкові) містить інформаційний матеріял про споживчі товариства на українській території і зладжена людиною, котру ворогом українства всеж-таки не можна уважати.

Алеж ця книжка була далеко не першою публікацією, присвяченою справам кооперації, з тих, що мали звязок з Україною!

З „Временника потребительной коопераціи въ Россіи“, долученого до праці А. В. Меркулова „Историческій очеркъ потребительской коопераціи въ Россіи (Москва, 1915) довідуємося, що в 1862 році вийшла (мабуть в Петербурзі) „перша (в Росії) популярна брошура по кооперацію, в якій по части говориться й про споживчу кооперацію“, написана Л. М(илорадовичем), п. н. „Артели рабочыхъ для основанія фабрикъ или мастерскихъ (ассоціяції)“. (Розкриття криптоніма належить Меркулову).

З іньшого жерела довідуємось, що час видання цієї брошури відноситься до 1869 р., що ця брошура вийшла при участи М. Зібера та що 1871 року діждалась вона другого свого видання у Київі (М. Явор-

*) Початок див. в ч. 2. „Кооп. Республ.“ за б. р.

ський, Нариси з історії революційної боротьби на Україні, т. II. ч. 1, Харків, 1928, ст. 93).

Треба замітити, що, коли ця брошура появилась друком в 1862 р., то М. Зібер не міг брати участи в її виданні, бо він був тоді ще учнем 6—7 кляси ґімназії в Симферополі. Натомісць Зібер міг мати якесь відношення до цеї брошури при її перевиданні в 1871 р. у Києві, бо тоді Зібер був уже по укінченні київського університету, готовився до професури і проявляв оживлену громадську діяльність у Києві.

Не маючи цієї брошури в оригіналі й не знаходячи в доступній нам літературі ніяких інших звісток про неї, крім наведених, не можемо справдити, хто зі згаданих двох авторів подає вірно рік видання брошури, а хто помиляється. Здається нам, що помилку зробив Яворський. Більше довіря маємо до Меркулова і приймаємо 1862 р., як рік видання брошури Милорадовича.

Але якби виявилось, що брошура Милорадовича дійсно вперше появилася друком 1869 р., то поява її в усякім разі на рік попередила появу „Первой памятной книги“ Балліна.

Названиско автора першої в Росії книжки про кооперацію говорить, що ця книжка є українського походження. Та цього було-б для нас мало, щоби брошуру зачислити вже до української кооперативної літератури. Почали ми шукати, хто саме з Милорадовичів міг написати цю книжку і яке громадське обличчя її автора?

Був ним, по всій правдоподібности Леонид Милорадович, що молодим юнаком почав дипльоматичну службу при російському посольстві в Штутґарті десь коло 1861 р. За кордоном увійшов він в зносини з першими російськими революціонерами-еміґрантами Герценом і Огаревим, за це був звільнений зі служби і відданий під поліційний догляд, як політично неблагонадійний. Коли взяти під увагу, що в Анґлії і в Німеччині на початку шістьдесятих років найбільш актуальною проблемою була робітнича проблема, а найбільш популярним засобом розвязання робітничого питання — продукційна робітнича кооперація, також дорогою кооперативної орґанізації споживання, то для молодого опозиціоніста і народолюбця була готова тема для проби пера, щоб спопуляризувати вдома західно-европейську новину!

Як довго був Леонид Милорадович під поліційним доглядом і чим він ще себе заявив, як опозиціонер і кооператор, не знаємо. На початку сімдесятих років мусів він ще мати щось зі своєї опозиційности і народолюбства, коли його брошура появилася в 1871 р. другим виданням у Києві, при участи ноторичного опозиціонера і майже революціонера Зібера. З цього слідувало-б, що Леонид Милорадович підтримував близші відносини з радикальною частиною київської української громади, визначим членом якої був Зібер. Знаходимо імя Леонида Милорадовича також серед членів „Югозападного Отдѣла Импер. Русск. Геогр. Общ.“ у Києві, що був центром українського національно-культурного руху в 1873—1876 рр. А трохи пізніше бачимо вже Леонида Милоразовича на високих урядових становищах — київського віце-ґубернатора (1878) і подільського ґубернатора (1879—1882).

Варто ще згадати, що Леонид Милорадович був великим маґнатом, мав 21.362 десятин землі, — в ґуберніях Чернигівській, Полтавській і Подільській.

Такі люди виступали колись речниками інтересів робочого люду! З під пера цього українського маґната вийшла перша в Російській державі книжка про кооперацію. Цю книжку й треба уважати першою українською коопертивною публікацією.

Та була ще друга книжка про кооперацію українського походження, що появилася друком раніш появи „Первой Памятной Книги“ Балліна. Є це праця згаданого вгорі Миколи Зібера, п. н. „Потребительныя Общества“, видрукована у Київі 1869 р. Знову була це перша в Російській державі книжка, що трактувала спеціяльно про споживчу кооперацію.

Про цю книжку є побіжні згадки як у російських, так і в українських істориків кооперативного руху, але ніхто чомусь не уділює цій книжці більшої уваги і дістається враження, що мало хто з авторів мав її в руках. Тимчасом праця Зібера представляє першорядний інтерес для історика кооперації на Україні, як і взагалі ціла літературна творчість цього визначного економіста 1870—1880 років.

Маємо цю бібліоґрафічну рідкість перед собою. Є це більша брошура на 105 стор. друку, формату малої вісімки, в рожевій окладинці. Місце і дата написання книжки: „Київ, 1 іюня 1869“, дозволена цензурою до друку „5 сентября 1869 р“.

Складається книжка з двох частей. В першій части п. н. „О потребительныхъ ассоціяціяхъ вообще“ (ст. 3—42) автор знайомить з цілями і економічною природою споживчої кооперації та з засадами кооперативної торговлі, а в другій частині, п. н. „Потребительныя общества заграницей и в России“ (ст. 43—105), подає інформації про кооперативний рух в Анґлії, Франції, Німеччині, Австрії, закінчуючи цей огляд інформаціями про перші споживчі товариства в російській державі — докладно про петербурґське (1866) і московське (1868) у властивій Росії і про харківське (1866) та київське (1868) на Україні, про інші побіжно, в звязку з виясненням орґанізаційних і торговельних засад.

На кінці брошури додано список літератури, з якої користав автор, серед якої між ін. є такі публікації: Пфайфер, Объ ассоціаціахъ (перекл. з німецького), Спб. 1866; Jules Moureau, Le salaire et des associations coopératives. Paris, 1866; Die arbeitenden klassen England, von Ludlow und Yones, Berlin, 1868; Des sociétés coopératives et de consommation, traduit de l'allemand par L. Halphen et Ern. Frandon, Volence, 1867; Annuaire de l'association pour 1868, Paris 1868; Richter, Die Consumvereine, 1867; Калачевъ, Артели въ древней и нынѣшней России, і цілий ряд статей в російських періодичних виданнях.

Цілість брошури дуже інтересна. Тож ця перша праця про споживчу кооперацію заслуговувалаб на те, щоб її видати тепер в українському перекладі. Вона має не тільки історичний інтерес, але також є актуальною на теперішні наші західно-українські кооперативні відносини...

Отже спеціяльно щодо літератури про споживчу кооперацію, то не Баллін є її піоніром, а Зібер, котрий, крім видання брошури про споживчі товариства, умістив ряд статей на кооперативні теми в „Кіевскомъ Телеграфѣ“. В своєму звіті з закордонної наукової подорожі, видрукованому в „Университетскихъ Извѣстіяхъ“

Київського Університету за серпень 1873 р. ч. 8, багато місця присвятив всім видам кооперації в Швайцарії, а в своїх економічних працях також торкався кооперативної проблеми.*).

І цікава річ, зглядно сумна, і то дуже сумна річ, що український кооперативний світ досі не знає першого ідеольоґа і пропаґатора кооперації на Україні.

(Кінець буде.) **А. Жук.**

За думками основників.

(До історії жіночої кооперативи „Труд" у Львові з нагоди її тридцятьліття).

„На загальнім зборі товариства Клюбу Русинок в цвітни 1894 р. відчитано письмо п. Василя Нагірного, в котрім він предкладав, щоби це товариство взяло ініціятиву до заснования товариства жіночого з такою цілею: 1) основання школи крою і шиття, зглядно робітні для руских дівчат, 2) закупно і продаж потреб жіночих від селянських домодних. П. Нагірний предложив також, щоби в цілі переведення цеї гадки засновувати т-во на уділах на взір Народної Торговлі"[1]).

Піднесена пок. Нагірним думка знайшла зрозуміння між членами товариства Клюбу Русинок. Виділ Клюбу Русинок при помочі ініціятора уложив статут, підписав його і вніс до суду торговельного, як реєстрового з проханням про зареєстрування.

Товариство назвали: „Жіноча Спілка Промислова „Труд", товариство зареєстроване з обмеженою порукою".

Осідком товариства стало місто Львів, але товариство мало право основувати філії, отвирати склади з товарами і робітні так в Галичині, як і в інших провінціях австро-угорської монархії.

Товариство мало самостійно завідувати своїми справами через слідуючі орґани: а) управляючу раду, б) дирекцію і в) загальний збір,

Дальшою ціллю Товариства було створити варстати праці для українських жінок і таким чином усунути використування нас чужинцями.

Наведені вище думки не лишилися без відгомону і ось вже в кілька днів пізніше знаходимо в пресі новий голос про „Труд" цим разом зі Стрийщини[2]).

---

*) Дальшими публікаціями про кооперацію українського походження були б:

1. **Земледѣльческія артели** (ассоціаци), Изданіе Южно-русскаго Магазина Кіевъ, 1876, ст. 37. В цій брошурі невідомого автора здається вперше були подані відомости про хліборобську артіль в Сорокському пов. на Бесарабщині.

2. **Ф. Щербина.** Очерки южно-русских артелей и общинно-артельныхъ формъ, Одесса, 1880, ст. I—VI + 379 + VI. В цій книжці зібрано богато матеріялу про „самобутні" форми кооперації, практиковані серед українського народу. — А. Ж.

[1]) В „Діло" ч. 79 з дня 19. цвітня 1900 р. стаття: „Нова наша робота". — В річнику „Діла" за 1894 р. нема згадки про це письмо, хоч є коротка вістка про відносні збори Клюбу Русинок.

[2]) „Діло" ч. 84. з дня 28. квітня 1900 р. „В справі Т-ва „Труд". Стаття підписана Лев Ос. Г—р—ч, мабуть о. Горалевичом, одним з основників МС. в Стрию.

Автор статті радісно витає вістку про перші кроки впровадження в життя нового товариства, підносить дальше, скільки то нашого гроша пропадає в чужинців, співчуває з долею українських жінок, котрі ніде не можуть знайти для себе праці, а вкінці додає, що „Труд“ повинен в першій мірі рефлектувати на наші сільські і маломіські крамниці, держати для них у Львові гуртівний склад ліктевих матерій і всякої, т. зв. крамщини.

Відносно придбання фондів, автор статті радить утворити повітові комітети в цілі аґітації і збирання вписового і уділів для „Труду“. Кожний такий комітет мавби приєднати принайменше 50 членів і так можнаби розпочати працю.

Менше-більше за 2 місяці було вже оголошено, що торговельний суд зареєстрував товарство „Труд“ до чф. 612 з 12 мая 1900. р.[3])

І знов кілька місяців немає про працю новозаснованого товариства ніякої вістки.

В місяці жовтні знаходимо „Відозву“ в цілі зеднання членів для „Труду“. Найменшу квоту, конечну до введення в життя згаданої справи, назначено на 3.000 зр. На цю квоту дотоді зібрано було заледве 500 зр.[4]).

Але навіть на так коротко зреферовану справу знаходимо відгомін в пресі. В „Ділі“[5]) є поміщена передовиця п. з. „Труд і Ластівка“. Автор статті о. Мих. Моссора дуже прихильно витає започаткування праці „Труду“ і здає собі справу з його великого завдання. Він м. ін. пише: „Взяти в свої руки моднярство, кравецтво, гафтярство і торг блаватними товарами, се якраз лицює нашому жіноцтву і може немалий хосен принести нашому економічному розвоєві. Та я все своє кажу: здалобися, щоби до цего діла приєднати і наше селянське жіноцтво, щоби і оно занялося „Трудом“ на разі бодай в той спосіб, щоби вони побирали товари в маґазинах „Труду“.

„Але — як каже тойже автор — не про це він хоче писати“. І хоч те, написане не торкається безпосередньо „Труду“, то всеж таки цікаво почути думки про працю над українським жіноцтвом, висказані тому більш трицяти літ, котрі-то думки до нинішнього дня не стратили нічого на своїй актуальности. Автор висказує побажання, щоби побіч праці над матеріяльним піднесенням народу, дбати також про його освіту, а передовсім про освіту селянських жінок, котрими до цього часу ніхто не піклувався. Чи не видалоб нове товариство якого популярного часопису, як ластівку, що залетілаб під селянські стріхи та там занесла трохи освіти. Такий часопис на думку автора мавби містити такі статті: 1) релігійно-моральні, 2) патріотичні, тільки не конче політичні, 3) статті з української історії, 4) вісти з нашої літератури, 5) белетристику (оповідання, повісти, новелі або й поезії), 6) дещо з економії, 7) з жіночого сільського господарства, 8) вісти і всячину.

Що до того, хто мавби зложити фонди, потрібні на товариство „Труд“, то автор уважає, що в першу чергу пропаґандою тої праці ма-

---

[3]) „Діло“ .ч 119 з дня .2 червня 1900. р.

[4]) „Діло“ ч. 224 з дня 17. жовтня 1900. р.

[5]) „Діло“ ч. 246 з дня 13. листопада 1990. р. Стаття „Труд і Ластівка“ о. Мих. Моссора.

либ занятися священники та подбати, щоби з церковної каси складали жінки уділи.

І знова за місяць знаходимо відозву в ціли приєднання жінок в члени товариства[6]).

В „Ділі" з 16. січня ч. 2. є оголошення, що дня 28. січня 1901 р. в льокалі товариства „Руська Бесіда" (Ринок ч. 10) о год. 6 вечером відбудуться перші Заг. Збори товариства „Труд".

Зараз на другий день по відбуттю зборів знаходимо в „Ділі"[7]) вістку про перебіг заг. зборів. Збори отворив п. Василь Нагірний, відтак забрала голос п. Герміна Шухевичева, поясняючи, що думка основання товариства повстала серед членів Клюбу Русинок. До загальних зборів[8]) приступило до „Труду" 80 членів, а вложені досі гроші по покриттю всіх видатків, звязаних з оснуванням товариства, виносять 2.612.79 зр.

В протоколі першого засідання Управляючої ради з дня 31 січня 1901 р. знаходимо вістку про це, що Управляюча рада вибрала дирекцію, котрої члени рівночасно являлися прокурентами „Труду". Членами дирекції були: Василь Нагірний, Білецька Марія і Кокурудзова Іванна.

Основуючі збори через деякі неформальности влада не затвердила і тому оголошено в „Ділі", що нові заг. збори відбудуться дня 16. березня 1901 р.[9]).

В тім самім числі „Діла" є стаття, підписана буквами В. Н., котру, якщо возьмемо під увагу, що в дирекції „Труду" був В. Нагірний, можежо йому приписати.

Стаття є того рода, що мажнаб її цілу переписати під заголовком: „На актуальні теми", якщо відкинути з неї деякі фрази про австрійські відносини, бо що до польських відносин то тепер не богато в нас знінилося.,

Автор розбирає питання чому приписати невідрадний матеріяльний стан нашого народу, і приходить до висновку, що це є тільки наслідком того, що ми не орґанізуємося для витворювання богацтв, а є переважно споживачами. Зі споживання не можемо збогачуватися. Зорґанізуваним схоживанням ми лише задержуємо наші гроші в наших руках, якщо закуповуємо в своїх установах. Колиж ні, тоді стаємо почвою, з котрої виростає добробут інших народів. Перші початки в орґанізації споживання є вже в нас. „Народна Торговля" має метою „виховати будучий стан купецький"*) та стати посередником між консументом і продуцентом. „Дністер" має дбати, щоби до чужих установ не випускати народнього майна, а кредитові товариства — достарчати гроші народові, щоби в цей спосіб розбудувати господарство. Кредит цей зчасом може стати до помочі нашим промисловцям і фа-

---

[6]) „Діло" чч. 262, 263 — 264. з дня 3 і 4 грудня 1900. р.

[7]) „Діло" ч. 12 з 29. січня 1901. р.

[8]) Хоч ця думка є заперечена хочби в „Ділі" ч. 79 з дня 19. цвітня 1900 р в статті: „Нова наша робота".

[9]) Ч. 33 з 12 лютого 1901 р.

*) Таким справді було з початку завдання „Н. Т.", яке дуже затяжило на її ідеольоґії і розвиткові. По війні „Н. Т." видістається з під „купецької" ідеольоґії. — Ред.

брикантам“. Не належимо — кінчить автор — до народів, котрим судьба відмовила спосібности до культурної роботи, є у нас зневіра однак у власні сили. Послідні два десятки минувшого століття не змарнували ми, бо дали почин до витворення посередника. Ми сконцентрували трохи капіталу, а просвітні товариства ширять просвіту між народом; однак з двайцятим століттям треба нам конче стати на ширшу підставу, нам треба придумувати над тим, якби дати народній масі хліба, а це можемо тільки через асоціяції, котрі творилиби нове діло, за котре інші мусілиби нам заплатити, це є ми мусимо з консументів перетворюватися в продуцентів“.

Коли прочитаємо ці рядки, то мусимо застановитися над тим, яку велику надію покладав автор при творенню „Труду“.

На зборах[10]) постановлено приступити чим скорше до відкриття у Львові складу з полотнами, матеріями і приборами до жіночих робіт та відкриття при тім складі робітні і школи крою і шиття.

Тимчасом гроші потрібні для вивінування так великого підприємства не надходили з краю.

Трохи більше чим за півтора місяця[11]) оголошено конкурс на управительку кравецької робітні і швалю білля.

І знов майже пів року нічого не чувати про працю товариства. Аж в січні 1902. р.[12]) знаходимо статтю в справі „Труду“ п. з. „Мушу це дочитати до кінця“. Дирекція між іншим повідомляє, що не в силі такими малими засобами отворити склепу і тому рішила отворити робітню, школу крою і шиття суконь та білля. Обі кандидатки на управительки згаданих робітень (кравчиня і шваля) виїхали до Відня на курс для доповнення знання.

Дирекція задумала отворити робітню у веснянім сезоні.

Але вже в березні[13]), в ст. п. з. „Нашим Паням“ дирекція повідомляє, що порішено отворити робітню „Труду“ в травні, бо аж тоді буде скінчена адаптація винайменого льокалю в Ринку ч. 39. Зогляду однак на те, що землячки домагалися, щоби робітню отворити перед святами, дирекція товариства була змушена винайняти льокаль при вул. Підвале ч. 7 і там вперше отвирає робітню суконь і білля.

* * *

Саме цього року припадає трицятьліття введення в життя підприємств „Труду“.

Як бачимо — успіхи цего, на велику міру задуманого діла скромні. Товариство „Труд“, якого робітні обслуговували перед війною значну частину інтеліґентської верстви не лише зі Львова, але і з цілого краю, і яке числило около 350[14]) членів, вправді перетрівало воєнне лихоліття та веде робітні і школу далфше. Одначе, коли наша споживча кооперація в повоєнних роках значно розрослася, то навпаки, товариство „Труд“, що мало стати осередком продукційної кооперації і торговлі мануфактурою, має тепер льокальний характер. Хоча ідея

---

[10]) „Діло“ ч. 73 з 13 квітня 1901 р.

[11]) „Діло“ ч. 127 з 21 червня 1901 р.

[12]) „Діло“ ч. 3 з 17. січня 1902 р.

[13]) „Діло“ ч. 59 з 26. березня 1902 р.

цього рода кооперації знаходила зрозуміння серед українського жіноцтва, чого доказом пвставання подібних підприємств в ріжних містах Галичини, в практиці одначе ці підприємства показалися мало життєздатними, мабуть задля неправильного теоретичного вирішення цієї складної ділянки кооперативного будівництва.

Е. Вербицька.

З ІСТОРІЇ УКР. СУСП. ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ.

Піонір української економічної думки Сергій Подолінський (1850—1891).

(Продовження*).

Перейдім тепер до порівнання господарських частин програм. „Громада“ висловилася ясно і недвозначно за переворот як в аграрній, так і в інших областях народнього господарства — за передачу природніх дібр і капіталістичних підприємств трудовим товариствам і хліборобським та робітничим товариствам, з усуненням найманої праці. Після програми „Народного Дѣла“ соціяльно-економічне визволення робочого люду полягало би в тім, що „земля мусіла належати тільки до тих, хто її обробляє своїми руками — хліборобським общинам; капітали і всі знаряддя роботи робітникам — робітничим асоціяціям“. Перед нами подібність постуляту, хоч в „Народнім Дѣлѣ“ тільки на цім і кінчається економічна програма, а в „Громаді“, як побачимо далі, вона має ще продовження; крім того в „Народном Дѣлѣ“ відсутність нанятої праці відноситься тільки до робітничих асоціяцій, тоді як в „Громаді“ ця вимога має загальне значіння. „Вперед“ дотичні питання збув загальником: що замісць існуючого ладу має прийти інший, „якого підставою є принціп коллективізму“ — от і все. Що цей принціп може розумітися по ріжному — річ ясна і очевидячки з тактичних міркувань його навмисне не конкретизовано. Програма „Чорного Передѣлу“, як зауважено вже, обіймала тільки господарські питання, і то властиво однобоко аграрні.

Ось чому „скупчення головних сил „Общества Земли и Воли“ на селі з метою агітації на основі вимог земельного переділу і організації народніх сил є одною з головніших задач“. Серед робітників думали провадити „агітацію на ґрунті поодиноких випадків невдоволення“, як от: страйк, зарібна платня, довжина робочого дня...[10]) „Громада“ домагалася переходу землі до селян, а капіталів до робітників, тоді як чорнопередільці — тільки переходу землі до селян; „Громада“ не розраховувала виключно на селян, як чорнопередільці, не мотивувала переходу земель до трудового селянства одвічними поглядами

*) Гл. „Кооп. Респ.“ ч. 4. за квітень 1932.

[10]) „Черный Передѣл“, 2. сентябрь 1880; цитую „Памятники агитаціонной литературы. Т. І. „Черный Передѣл“ — орган соціалистов-федералистов. 1880—1881. Гос. изд. Москва. 1923.

селянства (§ в) і не накликала до нього, бо сам той передід, за Драгомановим, не уважала соціялістичним; не опирала коллективізацію землі на общинну форму землеволодіння (§ г); проектувала передачу капіталістичних підприемств товариствам і громадам робітників, тоб-то не тільки артілям, як виплоду общинних звичок народу (§ д); визнавала і робітництво, або за цілком відірване від хліборобства, або звязане з ним, як з побічним зайняттям; врешті „Громада“ мала на увазі, як бачимо, не тільки аґрарну революцію, але й індустріяльну одночасно. Отже програма „Громади“ пройшла понад всіма соціялістичними тогочасними ортодоксально-народницькими поглядами.

В програмі „Народной Воли“ поставлено подвійне домагання: „передачи землі народу“ (§ 4) та „заходів, що малиби передати в руки робітників всі заводи і фабрики“ (§ 5). В програмі „Рабочих членов партіи Нар. Воли“ також як точка перша стоїть: „земля і знаряддя праці мусять належати всему народу і кожний робітник має право ними користуватися“ — подвійність, відмінна одначе від тої, яка виступає в „Громаді“. В програмі всієї партії „Нар. Волі“ (як і в частині партії) земля передається не хліборобським товариствам і громадам, як то є в програмі „Громади“, а „народові“ чи „всьому народові“, що є річчю іншою і потребуючою розяснення. Щож до фабрик і заводів, то вони у „Нар. Воли“ передаються — і тут вже не послідовність, порівнюючи з точкою про землю“ — в руки робітників, а після програми „робочих членів“ — також всьому народові...

Нарешті програмою соціял-демократичної ґрупи „Освобожденія Труда“ ані аґрарного, ані індустріяльного перевороту не зазначено; як було вже сказано, ця програма однобоко-політична, що різко відріжняє її від прграми „Громади“, одночасно політичної і господарської. У піонірів марксівського соціялізму стоїть „ціль пропаґанди сучасного соціялізму в Росії і підготовки робітничої кляси до світового соціяльно-політичного руху“. „Ґрупа — читаємо ми в програмі — ані трохи не іґнорує селянства, що творить найбільшу частину працюючого населення Росії, але вона думає, що робота інтеліґенції повинна бути скерована перш за все на більш розвинену верству цього населення, якою є промислові робітники.“[11]) У чорнопередільців як ми бачили, розраховувалося на селянина, але вони також ані трохи не іґнорували й робітника; а тут навпаки. Програма „Громади“-ж зразу ставить поруч себе інтереси обох цих кляс, чим вигідно відріжняється як від тогочасного ортодоксально-народницького соціялізму, так і від тодішнього ортодоксально-марксівського соціялізму, започаткованого в Росії ґрупою „Освобожденія Труда“.

Продовжуючи господарську частину програми, „Громада“ уважає спільну власність і також працю кориснішими, але не згадує ані про способи переходу від приватної власности до гуртової, ані про те, як упорядкувати спільну працю і як ділити вислїди її; це полишено на вирішення кожному товариству і кожній громаді з висловленою певністю, що розвага і досвід навчать не тільки спільноти праці і „розумному поділу її вислідів поміж самими громадянами, але й поміж громадами цілих країн і в цілому світі“. В „Народном Дѣлѣ“ про все це ні

[11]) Вже цитов. „За сто лѣтъ“, стор. 228.

слова. „Вперед“ замісць існуючого ладу, ставить інший, „побудований на засадах робочого соціялізму, якого основою є прінціп коллективізму: віддавай всі сили загальній справі, розвивайся в процесі цеї діяльности й бери від суспільности лише необхідне для свого існування і розвитку (підкреслене нами місце є вже прінціпом не колективізму, тільки комунізму. — О. М.). „Общежитіе“ (життя в громаді) для здійснення цього прінціпу — читаємо далі — вимагає: а) спільности майна, б) загального колективного труду для загального розвитку, в) солідарности всіх робітників[12]).

Тут бачимо де-яку плутанину колєктивізму з комунізмом. Не сказано виразно, що розуміється під „спільністю майна“ і під „загальним“ (!!) колєктивним трудом; обійдено проблєму розпреділення і те, що новий устрій має бути складовою частиною всесвітнього. Одним словом формулки „Громади“ були загальнішими, а одночасно й свобіднішими, бо дали тільки рямці, які мала запевнювати творчість майбутніх поколінь. Чорнопередільці, як спосіб переходу від особистої власности до гуртової, в обсязі землеволодіння, приймали земельний переділ, який передавби землі існуючим змельним общинам, і коллективізація т. ч. булаб переведена; про ніякі інші господарські проблєми: як бути з фабриками, з гуртовою працею, з розподілом продуктів, з позакраєвими зносинами і т. д. — нічого не згадано. Програма „Народной Воли“ дальше від таких загальників, як: „право народа на землю“, „самостійність миру“ (тобто общини. — О. М.), „змля народу“, „фабрики — робітникам — не пішла; в програмі-ж робочих членів цієїж партії говориться, що на землях знаряддями праці всього народу праця має провадитися не поодинчо, а спільно (общинами, артілями, асоціяціями), при чому „продукти спільної праці мусять ділитися, відповідно до вирішення, між всіма робітниками, після потреби кожного“ (комуністична засада. — О. М.). Зрештою програма соц.-дем. ґрупи „Освоб. Труда“ — про все це, як і взагалі про справи господарські, нічого не говорить.

Що до способу суспільного перевороту, то якраз програма „Нар. Дѣла“ нічого не ґоворить; „Громада“ стоїть на позиції загальної революції, але виключає терор; „Земля и Воля“, „Черний Передѣл“ — за аґрарну революцію з терором; „Народная Воля“ заявляє, що хоче „віднятн владу у існуючого уряду і передати її Установчому Зібранню“; а „по відношенню до уряду, як ворога, ціль оправдує засоби — говориться в її програмі під літ. „Е“,— тобто всякий засіб, ведучий до цілн, ми уважаємо дозволеним“... Тут, значить, мається на увазі і революція, і бунт, і терор, і „нечаївщина“ та „чигиринщина“. Програма „Робочої групи Нар. Волн“ про спосіб боротьби зовсім не згадує; а соц.-дем. група „Освобожд. Труда“ нічого не говорить про революцію, тільки про аґітацію, і отверто визнає терористичну боротьбу з абсолютистичним урядом“. Таким чином що до метод в осягненню соціяльного перевороту „Громада“ мала свою власну позицію — всебічної соціяльної революції з запереченням терору і засади: „ціль оправдує засоби“.

Подамо тепер сумарично головніші точки програми піонірів

---

[12]) Вже цитов. Лавров — „Народники пропагандисты“ ст. 123.

українського соціялізму, порівнюючи з програмами тогочасного російтького соціялізму в широкому рзоумінні.

Видвигнувши на першій плян політичну свободу, програма „Громади" розвинула насамперед права людини і громадянина, про які в програмах тогочасних російських соціялістів зустрічаються або тільки глухі натяки („Народное Дѣло", і „Рабочіе члени Народной Воли"), або ні слівця не має („Впередъ!", „Черный Передѣл"), або вони стоять на другім пляні і неповно охоплені („Народная Воля"), абож вони є не вичерпуючі („Освобожденіе Труда") і при тім в програмі, що зовсім не торкається економічних домагань.

Як друга частина політичних свобод, в „Громаді" стоїть винятково широко формульована засада самоурядування (автономії) громад, федерування їх в межах України, „Вільної Спілки", яка входить, як рівноправний член, в інтернаціональну федерацію. В „Народном Дѣлѣ" кинута лише загальна формула і при тім федерації, починаючи від людських одиниць, а не громад; ще загальнішою вона представляється у „Вперед-і"; ані слова немає про неї в програмі „Черного Передѣла", а „Народная Воля" говорить не про федерацію, лише про „широкое обласное самоуправленіе", тоді, як „Рабочіе члены партіи Народной Воли" згадують про федерацію в дусі анархії; і нарешті в соц.-дем. „Освобожденіи Труда" немає жадного натяку на федерацію, там згадуються тільки общинні і провінціональні самоуправління.

Економічний переворот в „Громаді" виглядає, як переворот загальний, одночасно передаючий і природні добра і капітали громадам селян і робітників з усуненням найманої праці. Про подібний переворот думало і „Народное Дѣло", тоді, як „Вперед" обмежувався загальним натяком того роду, що на місце капіталістичного ладу має стати колективістичний; програма „Черного Передѣлу" однобоко-аграрна і суто народницька, розрахувала на селянина; „Народная Воля" стояла за передачу землі народові а фабрик робітникам, а „Рабочіе Члены партіи Народной Воли" за те, щоб „земля і знарядця праці належали всьому народу", — і там і тут двосторонність перевороту, але відмінна від перевороту, як він виглядає в „Громаді", де ті обєкти передаються громадам і товариствам працівників. Нарешті програма „Освобожденія Труда", як однобічно-політична, не говорить, ані про аграрний, ані про індустріяльний переворот і працює лише з робітництвом. „Громада" не подавала способів переходу від особистої власности до колективної, ані того, як упорядкувати спільну працю і як ділити висліди її, залишаючи ці справи до вирішення кожному товариству чи громаді. „Народное Дѣло" обійшло ці проблеми мовчанкою, „Вперед" натякнув на комунізм в розпределенні, полишивши неясности в окремих виразах, „Черный Передѣл" — на земельний переділ, „Освобожденіе Труда" — зовсім не торкнулося тих питань, „Народная Воля" збула їх загальниками, які нічого не дають, а „Рабочіе члены" — виставили комунізм в розпледіленні.

В способах соціяльної боротьби „Громада" займала позицію всебічної соціяльної революції, не визнаючи терору і засади: „ціль оправдує засоби".

Переведене порівнання виказує нам, що програма „Громади“ була не тільки вповні оригінальна, але між іншими сучасними програмами, не дивлячись на зкоденсованість, всебічніша і краще ніж інші пристосована до потреб України.

(Далі буде). **О. Мицюк.**

З ЖИТТЯ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Фрагменти з діяльности пов. союзів кооператив за 1926-1930 рр.

(Закінчення*).

Переходячи до характеристики торговельної діяльности повітових кооперативних центрів (останньої наміченої до розгляду в цім нарисі ділянки праці ПСК) — завважуємо на підставі поданого матеріялу, що купівля товарів ПСК відбувалася виключно на випозичені капітали.

Як збільшувався розмір купна і продажі товарів ПСК за ці 5 літ діяльности — показує слідуюче порівнання:

Торговельна діяльність ПСК за 5 років:

Роки:	Купно і продаж товарів ПСК. загально:			
	Купно	%% збільшення	Продаж	%% збільшення
1926	7.072.352·82	—·	8.597.950·99	—·
1927	13.401.686·41	89·5	15.825.858·12	84·1
1928	13.950.300·—	4·1	17.122.983·—	8·2
1929[27])	24.279.119·—	74·0	25.044.228·—	46·3
1930	25.502.488·—	5·0	27.591.053·—	10·2

Торговельна діяльність ПСК за 5 років:
Гляди таб. на стор. 183.

Як бачимо, в 1927 р. було закуплено всіми ПСК товарів на суму 6,329.333.59 більше, ніж в попереднім році (що становить 89.5% закупна 1926. р.), в 1928. р. було закуплено на зол. 548.613.59 більше закупна попереднього року, що дає 4.1% закупна 1927. р., в 1929. р. — більше

*) Гл. „Кооп. Респ.“ за березень і квітень 1932.

[27]) Порівнання %% збільшення закупна і продажі товарів за 1929 р. свідчить про зайву консервацію готівкових капіталів ПСК в надмірній скількости запасу товарів. Це спостереження підтверджують слідуючі дані: пересіч місячних торгів 1 ПСК в 1929 виносить зол. 63.243.—, пересіч запасу товарів 1 ПСК в тім же році становить зол. 86.186.—, процентове відношення запасу товарів до пересічи місячних торгів виносить 136.3%.

Роки:	Купно і продаж товарів в пересічи на 1 ПСК:			
	Купно	%% збільшення	Продаж	%% збільшення
1926	282.894·11	—	343.918·04	—
1927	496.358·76	75·4	586.142·89	70·4
1928	435.947·—	13·4[28])	535.093·—	9·7[28])
1929	735.730·—	68·7	758.916·—	41·8
1930	637.562·—	15·4[28])	689.776·32	10·0[28])

на зол. 10.328.819, що дає 74.0% закупна 1928. р. (раптове збільшення закупна товарів в 1929. р. пояснюється енергічним форсуванням на село сільсько-господарських машин і штучних погноїв, які в тім році мали серед низових кооператив найбільший попит). В 1930. р. закуп товарів збільшився, в порівнанню з 1929. р., на суму зол. 1,223.369. — або на 5.0% закупу попереднього року.

Таким чином, процент росту закупів товарів (загально і в пересічи на кожний ПСК) був найбільшим в рр. 1927 і 1929, найменшим — в р. 1928—1930, при чім в пересічи на 1 ПСК рр. 1928 і 1930 дають зменшення розміру закуплених товарів на 13.4% і 15.4%, в порівнанню з попередніми роками.

Загальне збільшення закупів товарів в 1930. р. пояснюємо:

1. Збільшенням кількости ПСК в 1930. р. (в 1929. р. — було 39 ПСК, в 1930; — 40 в 1929. р. — надіслало дані до РСУК — 33, в 1930. р. — 40 ПСК.).

2. Відчиненням нових складниць ПСК.

3. Збільшенням карности кооператив І. ст. в наслідок збільшення кооперативної свідомости і організаційної праці на місцях.

4. Більш докладними вписами трансакцій в торговельні книги ПСК.

Картина збільшення торгів всіх повітових кооперативних центрів за цей період часу мала слідуючий вигляд: в 1927. р. (надіслали відомости — 28 ПСК.) — торги ПСК збільшилися на зол. 7,227.907.13, в порівнанню з 1926. р. (надіслали відомости — 24 ПСК), що дає 84.1% збільшення торгів попереднього року, в 1928. р. (надіслали відомости — 29 ПСК) збільшилися на зол. 1,297.124.88 або 8.2% торгів попереднього року, в 1929. р. (надіслали відомости — 33 ПСК) — збільшилися на зол. 7,921.245.— або 46.3% торгів попереднього року (зріст торгів 1929. року пояснюється великим попитом в цім році на штучні погної і сільсько-господарські машини) і в 1930. р. (надіслали відомости — 40 ПСК) — торги збільшилися на зол. 2,546.825.—, що дає 10.2% торгів попереднього року.

Збільшення торгів ПСК (разом) в 1930. р. пояснюємо тими самими причинами, що й збільшення в тім році розміру закупу товарів, **а також ще й тим, що в 1929. р. не були узглядненi в торгах деякі торговельні операції Союзів** (продукти, посередництво і т. п.).

---

[28]) Зменшення, в порівнанню з попередніми роками.

Це збільшення торгів ПСК в 1930. р.[29]), в році сильної, як відомо, економічної депресії — вважаємо нормальним явищем, бо стоїмо на становищі, що кооперативний рух в часі найбільшої господарської скрути набирає найбільше сил до зміцнення своїх старих позицій та поширення свого впливу на нові, ще не охоплені рухом кооперації, райони.[30]).

Всеж в р. 1931/32 (не маємо ще статистичних даних за ці роки) слід чекати зменшення розміру торговельної діяльности деяких більш слабих (орґанізаційно і матеріяльно) ПСК. Це евентуальне зменшення торгів — буде льоґічним вислідом **не пануючої нині економічної депресії, а вислідом невідповідної господарки повітових кооперативних центрів, що далеко відійшли від єдино-правильного шляху, наміченого прінціпами Рочделя.**

РСУК, як було вже зазначено, провадить з цими ухилами рішучу боротьбу. Кинений ним на селах клич „торгуймо тільки за готівку" — зачинає нарешті знаходити зрозуміння і ширше приміння. Маємо відомости, що в тих кооперативах, які припинили (цілковито) боргування — торги зростають.

Коли українські кооперативи зрозуміють вагу прінціпів Рочделя і станутъ твердо на шлях правильної кооперативної діяльности (а до того вже ідемо), **сучасна економічна кріза не тільки не зруйнує кооперативного життя нашого села, а навпаки — його зміцнить.**

Як на доказ цього твердження — наводимо приклад з двома кооперативами станиславівського повіту, які, діставши в 1931. р. добрий провід, розвинули відповідну кооперативну пропаґанду в своїх районах праці та змінивши свою дотеперішну систему господарки на господарку згідну з прінціпами Рочделя — в 1931. р. збільшили свої торги (в порівнанню до 1930. р.) на 100 і 166.6%, а саме:

1. Кооператива „Власна Поміч" Сілець, що торгувала в 1930. р. — 6.000 зол., в 1931. р. збільшила свої торги до квоти зол. 16.000 або на 166.6% торгів попереднього року і

2. кооператива „Сільський Господар" в Хриплині, що мала в 1930. р. торгів на суму зол. 14.000.—, в 1931. р. — збільшила свої торги до

---

[29]) В 1930 р. торги ПСК хоч і зросли, але в порівнанню з попереднім роком значно зменшили темпо свого росту. В звязку з цім темпо збільшення розміру торгів не перевищило темпа збільшення коштів адміністрації і других видатків ПСК. В результаті цього — одержані доходи від торгів в багатьох випадках не покрили понесених видатків і поодинокі ПСК в 1930 р. понесли ті чи інші білянсові страти.

[30]) Зменшення покупної сили консументів, в наслідок спаду цін на продукти сільського господарства в нормальних умовах правильної кооперативної діяльности мусить знайти повну компенсату у виді збільшення торгів союзних кооператив, в звязку з приєднанням нових членів і нових районів праці, (які до цього часу служили жерелом збогачення для посередників), а також в звязку з поширенням впливу кооперації на нові, ще не охоплені кооперативним рухом, галузи економічної діяльности.

До часу осягнення 100% розміру скооперування: населння і нових, ще не охоплних кооперативним рухом, галузів економічної діяльности — не маємо права вважати світову сільсько-господарську крізу за головну причину зменшення торгів, захитання і ліквідації деяких кооперативних заснований і цим слабим арґументом прикривати старі занедбання і оправдувати власну орґанізаційну слабість.

квоти зол. 28.000, що становить 100% збільшення торгів в порівнанню з попереднім роком. Таких кооператив, по твердженню ревізорів РСУК, є більша скількість в районах праці поодиноких ПСК.

В цей час, коли хитаються і масово банкротують великі капіталістичні підприємства, англійська правильно поставлена кооперація росте, виказуючи значні білянсові надвишки, — другий доказ зазначеного твердження.

Таким чином **правильно орґанізованим і добре веденим кооперативам — не є страшна ніяка економічна кріза,** бо кооперативний рух повстав зі страшного економічного безладдя, скріпився в нім і виріс в могутній орґанізм; длятого те, що є загрозою і загибеллю для капіталістичних підприємств — є дуже добрим ґрунтом для збільшення, як кількости кооператив так і зґрупованих в них членів, на що дали блискучий доказ на прінціпах Рочделя засновані і проваджені англійські кооперативи.

Уяву про торговельну дисціпліну повітових торговельних центрів дає слідуюче зіставлення:

Повітові союзи кооператив закупили:

Роки:	в кооп. установах:	%%	у членів ПСК:	%%
1926	4.417.713·41	62·5	—	—
1927	6.556.268·11	48·9	—	—
1928[31])	бракує точних даних			
1929	9.498.183·—	39·1	2.551.329·—	10·5
1930	11.513.720·—	45·1	3.618.255·—	14·2

Повітові союзи кооператив закупили:

Роки:	в державних устан.	%%	у приватників:	%%
1926	529.996 28	7·5	2.124.643·13	30·0
1927	575.275.81	4·3	6.270.142·49	46·8
1928[31])	бракує точних даних			
1929	5.376.166·—	22·5	6.853.441·—	28 2
1930	880.764·—	3·5	9.489.749·—	37·2

Як бачимо, кооперативна дисціпліна ПСК, починаючи з 1929. р. постепенно вирівнується і в р. 1930. вже становить 59.3% (45.1% — закуп в кооп. установах, 14.2% — у членів ПСК) загальної суми річних закупів (в поокремих ПСК торговельна дисціпліна вагається між

[31]) В 1928. р. (як також і в р. р. 1926, 1927, 1929 і 1930) не всі ПСК надіслали доРСУК дані про свою торговельну дисціпліну. З другого боку, в надісланих даних за 1928 р. поодинокі ПСК хибно поділили загальну суму купна товарів між кооперативними установами і приватниками. З тих причин — я не рахував можливим ці сумнівні дані ПСК за 1928 р. порівнювати з даними попередніх і пізніших літ, які не викликали у мене жадних застережень, що до своєї віругідности.

40—85%). На решту закупів 1930. р. складається: 3.5% закупна в державних установах і 37.2% закупна у приватників.

Різке збільшення суми закупна товарів з державних установ в 1929. р. (зол. 5,376.166.—) пояснюється одержанням союзами кооператив в тім році від уряду концесій на продаж соли (гуртівні). В 1930. р., в наслідок того, що від всіх майже ПСК концесії на сіль були відібрані, квота закупна в державних установах зменшилася на суму зол. 4,495.402.— або 510.4% (в порівнанню з попереднім роком) і дала тільки зол. 880.764.— або 16.3% закупна 1929. р.

Щоби закінчити цей огляд поокремих ділянок праці ПСК за 1926 — 1930 рр. — наведемо ще дані про матеріяльний вислід торговельної діяльности повітових кооперативних центрів за цей період часу:

Матеріяльний вислід праці ПСК за 5 літ.

Роки:	Білянсові страти:	%% збільш.	Білянс. надвижки	%% збільш.
1926	26 987·47	—	12.786·84	—
1927	26.601·03	1·45[33])	46.839·04	266·3
1928	21.860·—	21·6 [33])	92.820·—	98·2
1929	50.039·—	128·9	92.638·—	0·19[33])
1930	407.389·78[32])	714·1	27·713·81	234·2 [33])

Великий розмір страт ПСК за 1930. р. (зол. 407.389.78, що становить 714.1% збільшення в порівнанню з попереднім роком) є наслідком цілого комплексу тісно звязаних між собою причин орґанізаційного характеру, з яких найважнішими булиб:

1. Слабе уфундування ПСК у власні капітали.

2. За великі чужі капітали в складі оборотових фондів ПСК, завдяки чому власні фонди повітових центрів не були в здоровім відношенню до суми затягнених кредитів.

3. Велика розборгованість товарів.

4. Безбуджетова господарка або діяльність „на сліпо“, яка переважно кінчається вислідом дефіцитовим.

5. Великі запаси товарів, які непотрібно консервують грошеві капітали, примушуючи ПСК затягувати нові, дорогостоючі кредити (нормально запас товарів ПСК має рівнятися пересічи місячних торгів).

6. Необережне унерухомлення в будівлях власних домівок всіх власних і дуже значну кількість випозичених капіталів.

7. Брак відповідних до праці (проводу) людей — ідейних фахівців-кооператорів, а також неуміле обсадження людським матеріялом відповідальних місць в повітових центрах.

---

[32]) В сумі страт ПСК за 1930 р. слід зазначити страти 4-ох вже неіснуючих союзів, які протягом 1930/31 рр. впали жертвою світової кризи, точніше — жертвою власної орґанізаційної недбалости і яких страти виносили квоту зол. 131.611.50. Решту страт (зол. 275.778.28) спричинили 15 ПСК, яка сума становить зол. 18.385.21. страт в пересічи на 1 ПСК.

[33]) %% зменшення, в порівнанню з попередніми роками.

8. Брак належної кооперативної свідомости серед членів низових кооператив, в наслідок незвичайно слабого поширення культурно-освітної роботи в районах праці поодиноких ПСК (кооперативні курси, реферати, анкети і т. п.).

9. Зменшення в добу найбільшої потреби орґанізаційних апаратів ПСК.

10. Низька торговельна дисципліна низових кооператив, в наслідок слабої орґанізаційної праці на місцях поодиноких ПСК.

11. Неналадналий збут сільсько-господарських продуктів (збіжжа, яйця і т. п.).

12. Зменшення торгів низових кооператив (не в наслідок впливу світової кризи), а в звязку з приміненням в господарськім життю кооператив псевдо-кооперативних методів господарювання.

Крім цих вгорі зазначених тісно звязаних з собою орґанізаційних блудів на розмір страт повітових кооперативних центрів в 1930. р. мали значний вплив також:

1. Понесені страти ПСК на продажі яєць в часі спаду цін 1929 р.

2. Понесені страти в часі осінних подій 1930. р. і

3. На щастя — дуже рідкі зловживання поокремих чинників в складі керуючих орґанів ПСК.

Пераховані вгорі найголовніші орґанізаційні недомагання вже **від ряду довгих літ** непомітно підточували хорий орґанізм повітових кооперативних центрів, не виявляючись на зовні в часах економічного підьому, коли торги ПСК (в наслідок збільшення покупної здібности населення) росли, затушовуючи своїм зростом слабі (майже від самого заснування) сторони орґанізаційної структури (треба з вдоволенням признати, що не всіх, а тільки де-яких) Союзів і в цей спосіб даючи неправдиву картину їх ніби-то доброго орґанізаційно-матеріяльного становища.

Це положення повітових кооперативних центрів в де-якій мірі нагадувало хору, але без зовнішних ознак хороби, людську істоту, хоробливий стан якої не викликав підозріння в близькім оточенню і яка можливо й сама добре не усвідомляла своєї правдивої досить ґрізної ситації.

В таких, отже, формах своєї кооперативної орґанізації — ПСК мали змогу протиставити евентуальним небезпекам і ріжного рода економічним потрясенням тільки:

1. свій добре наладнаний торговельний апарат, на розбудову якого керуючі орґани ПСК від дня заснування Союзів звертали свою найголовнішу увагу, занедбуючи в цей спосіб інші, не менш (як що не більш) важливі галузі копоеративної діяльности і

2. пераховані в горі старі занедбання і орґанізаційні недомагання, з яких в першу черґу звертає на себе увагу: **брак належного кооперативного освідомлення населення,** яке, завдяки занедбанню кооперативної освіти в районах праці поодиноких ПСК, приблизно у розмірі 50% знаходиться у „дикім стані", поза кооперативними обєднаннями, несвідомо збогачуючи ще й нині купців-посередників на власну шкоду і шкоду кооперативних установ.

Таке становище повітових кооперативних центрів тревало-б й далі невідомо до якого часу, коли-б не світова с. г. криза, яка, раптово відкривши старі орґанізаційні занедбання Союзів, як досвідчений хи-

рурґ, перевела болючу операцію на хорім орґанізмі повітових кооператив центрів і цим своїм втручанням віддалила безпосередню небезпеку, що загрожувала існуванню ПСК і рівночасно з цім вказала на шляхи і засоби їх санування.

Світова господарська кріза, ціною кількох найбільш орґанізаційно занедбаних союзів, таким чином, виявила на світло дня ці найслабші сторони орґанізаційної будівлі ПСК, примушуючи в цей спосіб захитані союзи подбати о радикальне лікування своїх старих занедбань. **В цім полягає безумовно позитивний вплив світової крізи на орґанізаційне життя союзних кооператив.**

Нині провадиться за допомогою РСУК і кооперативних надбудов III. ст., енерґійна санація захитаних союзів.

Віримо, що ця праця увінчається успіхом і повітові кооперативні центри, позбувшися методів капіталістичного господарювання, зустрінуть вже недалекий час економічного підйому у більш ніж до цього часу здоровім вигляді й сильнім складі.

П. Панченко.

Запрошення і участь зах.-укр. кооперації у цьогорічнім з'їзді французької споживчої кооперації. Ревізійний Союз укр. кооператив дістав від централі французької споживчої кооперації: „Féderation nationale des coopératives de consommation“ в Парижі запрошення до участи на зїзді цієї кооперації, який відбудеться в днях 4—7 травня ц. р. в Штрасбурзі (Ельзас).

Ревізійний Союз укр. кооператив постановив взяти участь в цьому зїзді французьких кооператорів.

Загально-краєва „Федерація споживчих кооператив“ Франції є централею для пропаґанди, зовнішньої репрезентації, для плекання кооп. наук, яка зосереджує в собі видавничу діяльність французької кооперації.

Центросоюз і збут. „Центросоюз“ сильно розбудував збут свиней, телят і дробу. Кооперативи всіх округів нехай добре допильнують цеї справи.

Виїзд представника „Маслосоюзу“ за кордон. Для поширення нашого експорту та скріплення звязків з кооперацією других народів, виїхав в Европу дир. „Маслосоюзу“ А. Палій.

Загальні Збори „Маслосоюзу“, відбулися в суботу 26. березня ц. р. Присутніх на Зборах було 84 делеґатів, а крім цього до 50 гостей. Цьогорічні Збори — це ювилейні Збори „Маслосоюзу“ (1907—1932). Близше про висліди його праці, гл. Г. К. Ч. за квітень б. р.

Звичайні Загальні Збори „Центробанку“ відбулися дня 25. березня. Приявних відпоручників кооператив і фізичних членів Центробанку було 62.

Резервових фондів Центробанку було на 293.336..78 зол. та членських уділів на 186.522.88 зол., тобто разом власного маєтку на 479.859 зол. і 66 гр. В останньому році вложено до Ц. Банку вкладок на суму: 1,033.499.63 зол., а вийнято на суму 1,148.903.90 зол., з чого вийшло обниження вкладок ощадности на 115.404.27 зол.

Зате в повітових і низових кредитових кооперативах була, навпаки, звишкова тенденція у вкладках ощадности, так що в загальному вислідї, у всіх наших кредитових кооперативах разом стан вкладок ощадности в минулому році (1931) піднісся. Центробанк постановив отже у порозумінню з Ревізійним Союзом і Повітовими кредитовими кооперативами скликати зїзд представників кредитових кооператив, щоби зясувати і устійнити провідні тези нашої кредитової діяльности в сучасних обставинах.

Оборот уділених союзним кооперативам кредитів Центробанком виказує виплачених кредитів в діловім 1931 році на суму: 3,503.341.31 зол., а сплачених кредитів на суму зол.: 3,692.771.05, супроти чого стан уділених кредитів з кінцем року виносив: 1,143.169.67 зол.

Друга кооперативна анкета „Рідної Школи“. Дня 18. березня ц. р. відбулася в домівці Головної Управи „Р. Ш.“ друга кооперативна анкета, на яку запрошено управителів львівських шкіл та всіх тих учителів(-льок), що зголосилися на Заочний Кооперативний Курс РСУК. Від РСУК прибули на анкету: посол Остап Луцький та д-р К. Коберський. Від Головної Управи

„Р. Ш.“ були дир. В. Кузьмович, д-р Коновалець та референт інж. І. Лучишин. — Присутні управителі й учителі(льки) здали звіт про поступи кооперативного виховання у своїх школах та подали свої завваги що до стану та методів навчання кооперації. Д-р К. Коберський поінформував присутніх про поступи на Заочних Кооперативних Курсах та підніс, що — на жаль — деякі учителі не виконують як слід принятих на себе обовязків. Однак більшість зголошених учасників курсу солідно працює і відноситься до справи з великим зацікавленням. Посол О. Луцький підкреслив вагу кооперативного виховання молоді та вказав на ту небезпеку у викривлюванню кооперативного виховання, яка може грозити з боку тих виховательів, що беруться учити кооперації без властивого глибшого засвоєння кооперативної науки. — Відпоручники Головної Управи заявили, що Головна Управа, виконуючи ухвалу зїзду „Р. Ш.“, рішучо вимагає від управителів шкіл і всіх учителів(-льок), зголошених на Заочний Кооперативний Курс, безоглядного виконання наложених на них обовязків.

(„Рідна Шк.“ ч. 6 за 1932).

Кооперативна пекарня в селі Вислобоках повіт Львів. Вже при кінці 1930. р. ми мали 5 кооперативних пекарень, формально — пекарських відділів при кооперативах споживчих і для загального закупу та збуту. Деякі з цих відділів так розрослися, що вже бувби час пустити їх в життя, як окремі одиниці.

„Ревізійний Союз“ придержується в справі кооперативних гарбарень, млинів та пекарень того, щоби вони були орґанізаціями продуцентів сирівця, себто кооперативами селян і безпосередно співпрацювали з кооперативами споживачів.

Ідея будувати кооперативні пекарні, принялася скоро. Насамперед управа кооперативи в Гряді рішилася років тому два приступити до будови пекарні. Задля браку власної домівки неможливо їй було дотепер виконати свій плян. Не меньше цікавилася пекарнею управа Ременівської кооперативи. Вона поробила вже заходи в напрямі виготовлення кошторису, однак члени кооператив в найблищому районі уважали цю думку передчасною. Здійснено цей плян кооператорами малої громади Вислобоки, що нараховують всего 56 господарств разом з жидами і двором. Сама кооператива начислює 46 членів. В осени 1931 року взялися вони до уладження пекарні, а в лютім 1932. пустили її в рух.

Покищо Вислобоки беруть муку через ЦС. з львівських млинів. Розпочато працю з готівкою 3.000 зол., маючи до того приміщення, себто дім-ліпянку. Покищо вимуровано тільки одну піч. Для тих, що цікавляться справою кооперативних пекарень подаємо понище видатки, получені з урядженням пекарні в Вислобоках:

	зол.
4.500 штук цегол à зл. 60 (на піч)	270.—
плитки до печі (шамотка)	150.—
мулярі	300.—
окуття і анкри	200.—
котел на воду (уживаний)	50.—
скрині, корита (інвентар деревний)	500.—
кошики (форми)	500.—
бляхи на роґальки	30.—
хлібарня	200.—
фірманки і інші оплати	850.—
разом зол.	3.500.—

Денно випікається 200 до 250 бохонців хліба 1 кґ. і 1000 до 1500 шт. булок 8 дкґ. Випік збільшиться до 500 шт. хліба денно, якщо зросте і усталиться запотребування. В отсьому місці належить згадати, що кооперативна пекарня є незвичайною вигодою для самого села, бо місцеві господині переконалися, що краще давати муку чи тісто призначене для себе на хліб до пекарні, даючи 10 ґр. від 2 кґ. хліба, чим заходитись з тим дома. До того очевидно кооператива нічого не докладає, а противно краще використовує опал згл. теплоту печі. З ціломісячного замкнення виходить, що кооператива мала около 200 зол. надвишки, знижуючи з місця хліб на 4 ґр. нище від приватників, що продавали і то несвіжий хліб по 44 ґр.

В дальшій черзі управа кооперативи задумує будувати другу піч, закупити машини до краяння тіста на булки, поширити кімнату для праці, купити пару коней для розвізки хліба, щоби в добі пильної праці в жнивах було можна забезпечити доставу хліба для сусідних кооператив. (Г. К. Ч.).

Краєвий зїзд пасічників „Сільського Господаря“. Дня 21. квітня ц. р. відбувся у Львові, черговий зїзд пасічників „Сільського Господаря“, який був четвертим повоєнним і девятим черговим краєвим зїздом нашого пасічництва, що згуртоване в Пасічницькій Секції при Головнім Т-ві „Сільський Господар“ у Львові. У зїзді взяли участь делеґати з краю і зацікавлених установ у числі понад 50. Цей зїзд був рівночасно річ-

ними Загальними Сходинами Пасічницької Секції Т-ва „Сільський Господар“.

Зїзд відкрив від Головного Т-ва „Сільський Господар“ інж. Евген Храпливий та навязуючи до програми праці з р. 1909., подав висліди праці Пасіч. Секції та напрямні її теперішньої програми. Це порівнання вийшло на користь теперешньої роботи, бо Пасічницька Секція виконала майже все, що намітили перед 23 роками її основники.

По виборі президії слідував реферат д-ра Володимира Ривюка про історію Пасіч. Секції від р. 1909 і до нині та про всі орґанізаційні заходи наших пасічників.

З черги виголосив два реферати інж. М. Боровський, а саме: „Про стандаризацію меду“ і „Про посуду на мід“.

По дискусії вибрано новий провід Секції.

Після зїзду відбулася нарада кооперативи „Рій“, яка мала за завдання познайомити членів-пасічників із теперішним станом цієї кооперативи. Зі звідомлення дирекції виходить, що кооператива, під проводом теперішнього голови Надзірної Ради дир. Івана Мартюка, наладнала відповідно свій торговельний та продукційний апарат, а зокрема в ділянці збуту меду виказала небуденний, як на наші часи, поступ, бо в цьому тільки році збула у Львові 6.000 кґ. меду. Загальні Збори кооперативи „Рій“ відбудуться у близькому часі.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТА.

В гостині у французького Центрального Кооперативного Банку.

(Banque des Coopératives de France).

Ви біля париської опери, тисячі авт кружляють біля Вас, знаходите цвяхову стежку і на знак дзвінка, що в рівних відступах часу здержує рух, Ви нещасний піхотинець, просмикнетеся швидко і бульваром Осман зайдете зараз на вулицю Прованс. Там під числом 31-им, у величавій 8-и поверховій камениці-палаті поміщений Центральний Кооперативний Банк у Франції. Ви оглянете тепер його з нами.

Офіційну візиту дирекції цього банку, зложив в імени української кооперації, директор Центросоюза п. Мартюк в часі свого побуту в Парижі, у місяці січні ц. р.

Оглядаємо банк.

Переступаєте два ступені, відчиняєте двері, на яких, неначе на якому давному шляхоцькому замку (даруйте за це порівнання) вириті ініціяли В. С. Ф. Ви вже в середині, кілька слів з ґардієном (сторожом), який ввічливо заскокує Вас питаннями, бажаючи звернути Вас до відділу, за яким шукаєте, так що Ви щойно опісля бачите, що ви в гарній — скажемо — люксусовій, прийомній галі клієнтів Кооперативного Банку. Прийшли Ви вложити, чи вибрати гроші, купити кооперативні облігації, хочете грати на біржі (хоча це і не дуже кооперативне), переслати гроші, чи взагалі сповнити якунебудь функцію, що входить в область банковости — табличка вкаже Вам місце, де гарно вбраний, чемний з гостро виголеним лицем, усміхнений ізза свойого віконця урядовець стоїть до Вашої розпорядимости. Це аґенція „Сантр“, французького кооперативного банку.

Ви в гостині, тому возьмемо дирекційні сходи (ми забули: Вас попросять у вінду, та вибачте, що я поведу Вас таки сходами, бо так ліпше оглядати) і пухким диваном, підемо наперед до дирекції на першому поверсі. Ввічливий, відомий в кооперативному інтернаціоналі, адміністратор, делеґат п. Ґастон Леві (G. Lévy) прийме Вас, як сам каже, в „скромному бюрі", яке одначе у Ваших демократичних, чи — краще сказати — привиклих до біди очах, сяє якимсь дивним блеском, або ліпше назвати це, рідким комфортом. Там пізнаєте головного технічного директора п. Девальдера (Devalder) та директора Карона (Caron). Не забираючи їм богато часу, бо у директорів банку, навіть коли це кооперативний банк, час — це гроші, підете зі мною далі оглядати бюра, що розкинені по другому, третьому і четвертому поверсі. Це грані, просторі кімнати, вивінувані останніми технічними уліпшеннями. Вас зараз вдаряє в очі, що модерне бюро — це фабрика. Чорнило і олівець заступає машина, яка рахує, робить біляноси і що найважніше не робить помилок. На пятому поверсі велика і чепурна саля засідань дирекції, Надзірної Ради, Контрольної Комісії, та мала елеґантна кімната, призначена на сходини комісій. Звідцілля підемо через коритар до їдальні і сальону урядовців, де вони можуть приготовити собі їду, та відпочити в перерві праці між 12-ою і 14-ою годиною. — Тепер поведу Вас сходами, призначеними для урядовців і так зійдемо до аґенції „Сантр" в партері, яку Ви вже бачили, і підемо знова по мягонькому дивані один поверх попід землю, кудою ходять кліенти, що мають там свою „банкову скритку". У Вас дорогоцінні річи дома, боїтесь злодіїв, занесете це в Кооперативний Банк і скажете їм всім: зась! В підземеллю, рясно освітленим електричним світлом, глубокім на три поверхи, побачите бюра присвячені перехованню акцій, облігацій і рент, архів банку, піч центрального огрівання, електричні трансформатори, ґазові получення і т. п. Виходимо тепер знова на світло дня і просимо нас послухати. Кілька слів скажемо про сам банк в його стислому економічному розумінні.

Пробачте, що підчас оглядання, забули ми Вас представити п-ові Лянерес (Lanères), директорові аґенції „Сантр", п-ові Дірен (Durin), що дав Вам ласкаво пояснення про аґенцію „Сантр", панам Салесіті (Saleciti) директорові по біржевим справам, Жане (Jeannet) і Сарая (Sarraja), начальникам книговодства і п-ові Маратен (Maratin), спецові по консервації кооперативних ефектів.

Устрій, праця і роля банку.

Кооперативний Французький Банк це нова установа. Його початок береться з 1922-ого року, коли на Кооперативному Конґресі в Марсилії, рішено відлучити від „Маґазен де Ґро" (Magasin de Gros) банкові функції, та отворити окрему фінансову центральну установу. Від цього часу і датується строгий поділ кооперативних діловодств. Пропаґанда, наука, репрезентація на зверх — це діло Національної Федерації (Fédération Nationale des Coopératives de Cousommation); кооперативна гуртівна торговля, кооперативні фабрики і т. п. — це річ гуртівні: Маґазен де Ґро (Magasin de Gros des Coopératives de France). Кооперативні фінанси — це виключна область Кооперативного Банку (Banque des Coopératives de France).

Устрій Банку.

Кооперативний Французький Банк є акційним товариством, якого акції знаходяться в руках великих кооперативних союзів (товариств).

Банк має 11-ять філій і 1.800 кас, розкинених по цілій Франції, метою яких є згромаджувати гріш кооператорів в Кооперативному Банку. Філії не мають ніякої автономії. Все зцентралізоване в Парижі. Кожна філія висилає що дня свій денний білянс, париській централі, яка по його провірці і оконечности викінченню пересилає відворотно дотичній філії його дефінітивну копію.

Через Банк переходить ціла кооперативна торговля.

В книговодстві Банку побачите біжучі рахунки Маґазен де Ґро, Союзу париських кооператив, великих провінціональних кооперативних Союзів — коротко кажучи, в ньому зосереджені всі торговельні трансакції. Банк є посередником, він платить в імени Союзів, йому платять для Союзів, а через це в його руках найвища контроля фінансової політики поодиноких Союзів, — чи є вона правильна, чи ні. Чи Ви можете уявити собі при цій системі, запротестовання кооперативного векселя, який в додатку платний при віконцях Банку?

Його кредитова функція.

Державчи в своїх руках грошевий кооперативний торговльний оборот, маючи в своїй касі приватні ощадности кооператорів, природна річ, що Кооперативний Банк відограє головну ролю у фінансуванню кооперативних підприємств. Кожне домагання отворення кредиту, переглядає окрема комісія, зложена з відомих фінансових і торговельних знавців-кооператорів і тільки по їхнім одобренню дирекція Банку має право уділити позичку.

Капітал і грошеві обороти.

Ми тут подамо кілька примірів для ілюстрації діяльности Банку: Капітал виносить в сучасну хвилю 23.341.000 франків і він не може впасти по вимогам статуту нище 21.006.9000 франків. Чиста надвишка в 1930-ому році виносила 1.084.103 фр., в 1931-ому дохід зріс ще на сто тисяч.

Сума журналю, ц. т. загальна суму руху контів (écritures) (оборот.) в 1930-ому р. була у висоті 20 міліярдів і 280 міліонів франків.

Загальна сума вкладок пятикратно збільшилася від хвилі заснування банку. В 1930-ому році білянс виказує позицію вкладок на 276 міліонів фр. Коли переглянемо білянс від початку заснування Банку, то одержимо слідуючий образ зросту цього конта:

59	міліонів	—	1 липня	1922 р.
75	—		кінець	1922 р.
94	—		„	1923 р.
106	—		„	1924 р.
122	—		„	1925 р.
131	—		„	1926 р.
183	—		„	1927 р.
207	—		„	1928 р.
233	—		„	1929 р.

Підкреслюємо, що вкладки, замкнені на один, два і пять років, виказують в біляноі з 1930-ого року суму 153.488.425 фр.

Кооперативні облігації. Кромі вкладок, які дістає Банк від кооператорів (Банк є отворений в практиці для всіх), Банк займається також вміщуванням серед своїх клієнтів кооперативних облігацій, які випускають великі кооперативні підприємства (розуміється під наглядом Банку) для поширення і розвою своєї праці. Ці кооперативні ефекти, сильно пошукувані, дають кромі відсотків запоруку доброго і спокійного вложення гроша. В 1930-ому році, розкуплено при віконцях Банку шість емісій кооперативних облігацій у висоті 17.500.000 франків.

Книговодство. Ми тут не можемо входити ізза технічних причин в поодинокі детайлі ані подрібно розбирати усі функції, звязані з книговодством. Вказуємо тільки, що введення машин спричинило революцію в торговельному книговодстві. Машини безпощадно нищать і зводять до мініма потребу торговельної книжки, яку заступають картотеки, складані в поазбучному порядку, згідно з агенцією, потрібним контом чи т. п.

Роля і ціль Банку.

Його завданням є: а) створити організм національної кооперативної ощадности та стати помічним для кооператорів у всіх банкових справах; б) для гуртівні, та для кооперативних союзів уділювати короткоречинцеві кредити та наглядати над правильністю їхнього вжитку; в) вміщувати серед своїх клієнтів кооперативні облігації, призначені для збірання довго-речинцевих капіталів до вжитку для кооперативної справи.

Його ціллю є підпомагати французький кооперативний промисл, який швидко росте, мимо важкої крізи.

— — — — — — — — — — — — — — —

Подаючи короткий нарис життя і праці Французькоро Центрального Кооперативного Банку, ми підкреслювали **строгу централізацію кооперативних фінансів** в руках цього Банку, бо саме вона дає запоруку світлої розбудови кооперативного життя на французькій землі.

Юрій Студинський.

Боротьба кооперації проти крізи. Інж. Кліндера, голова Центр. Союзу с.-г. кооператив в Празі, найважнішого коoп. Союзу в Чехословаччині, публікує в органі цього Союзу дані, заслуговуючі нашої уваги, про діяльність цього кооперативного центру, який провадить завзяту боротьбу з сучасною крізою.

Згаданий Союз являється центральною касою кампелічок (кас типу Райфайзена) Чехословаччини і впливає на ослаблення неприятливих наслідків крізи в районах, які обслуговуються Союзом. Це осягнув Союз передовсім завдяки заходам, направленим до того, щоб відсоткова стопа за позички в кампелічках не перевищувала, в часі тривання крізи, 6 проц. річних, тоді як відсоткова стопа в інших районах досягала 30 проц.

З другого боку, Союз організував раціональну продажу сільсько-господарських продуктів своїх членів за посередництвом торговельних кооперативних осередків, звязаних з центральним Союзом. Загальний оборот кооперативної продажі цих центрів осягнув протягом 11 місяців 1931-го р. 91.342 вагонів (на 4951 вагонів більше, ніж в 1930 р.), але одержана з цієї продажі сума досягла тільки 516 міл. кч., ц. то на 36.6 міл. менше, ніж в 1930 р.

Кількість членів Центрально-

го Союзу протягом року збільшилася на 177, між якими було 120 електрифікаційних кооператив і 45 кредитівок.

Вклади, зложені в кампелічках, трималися майже на тій самій висоті, що й в 1930 р., не перевищуючи суми 2-х міліярдів і 250 міл. кч. Щож до уділених 1901 камполічками позичок своїм членам, то вони перевищили рівень попереднього року, досягаючи суми 1.3 міліярда кч., при чім відсоткова стопа ніколи не перевищувала 6 проц. річних.

З цього виходить, що кооперація може дуже прислужитися своїм членам особливо в часі кризи, яку ми тепер переживаємо.

Сільсько-господарська кооперація між німцями в Чехословаччині. Німецька меншість в Чехословаччині нараховує приблизно 3.400.000 люда, або біля 23 проц. населення цілої Республіки. Головним заняттям більшости німців в Чехословаччині є сільське господарство. Кооперація в сільському господарстві була й раніше дуже добре зорґанізована між німцями в історичних землях сучасної Чехословаччини. Під цю пору ціла сільсько-господарська кооперація між чехословацькими німцями є сконцентрована в 3-х кооперативних центрах, з яких один знаходиться в Празі, другий в Брні, а третий в Опаві. На 1-го січня 1931 року за даними одного з останніх чисел Журналу Центрального Союзу сільсько-господарських кооператив в Празі в цих трьох союзах рахувалося 2041 членів кооператив. Між цими кооперативами було: 1182 кас Райфайзена, 5 позичкових кас Шульце-Деліча, 78 кооперативних складів, 164 кооперативних молочарні, 409 електрифікаційних кооператив та 203 ріжних.

Ми знаходимо в білянсі цих кооператив біля 33 міліонів кч власного капіталу, біля 1.6 міліярда вкладів та біля 1.3 міліярдів позичок. Річний оборот перевищив 3 міліярди кч. Білянс 3-х згаданих союзів на 1. січня 1931 року. виказував 10.6 міліонів кч власних капіталів, 439 міліонів позичок та біля 400 міліонів кч. вкладів. Комерційні орґанізації, що були засновані біля згаданих союзів, продали протягом 1930 р. приблизно 23.400 ваґонів (по 100 квінт. на ваґон), з яких приблизно 700 ваґонів мали угноєння, біля 6400 ваґонів вугілля та ліс й 4200 ваґонів хліба. Отже, не дивлячися на економічну крізу, яка в сучасний мент шаліє всюди, німецька сільсько-господарська кооперація в Чехословаччині займає дуже солідну позицію та може розглядатися, як значний фактор, що підпирає бідуюче нині сільське господарство.

С. Б.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Вигляди на врожай. Завдяки спізненій весні та кепській назагал погоді — скоки температури в день і в ночі — та завдяки зменшенню вжитку помічних гноїв зимові збіжа зачали дуже пізно сходити — і виказують слабий ріст. Треба буде отже числитися з поважним зменшенням збору озимини в біжучому році.

Щож до ярових збіж, то в наслідок тихже причин в березні ще навіть не роспочато за незначними винятками весняних полевих робіт. Посіви мали-б відбутися пізно — може навіть в другій половині квітня.

Немає вже збіжа на засів! Союз рільничих орґанізацій (великих землевласників) в Польщі одержав, як повідомляє в своєму конюнктуральному бюлетені алярмуючі відомости про брак насінних збіж. Відчуваючи потребу гроша, рільники мусіли випродати й ті запаси, які призначені були на засів. По даним анкети, перепровадженої рівночасно Рільничою Палатою та воєвідським урядом у великопольській дільниці, в 34 повітах познанського воєвідства заходить небезпека невиконання, через брак насінного збіжа, засівів на 10—40 проц. посівної площі.

Ці вістки знайшли потвердження також з другого — урядового джерела. Досліди в тому напрямі перепровадив Інститут для досліду госп. конюнктур. Принявши на увагу тільки консумцію збіж та висоту їх експорту, Інститут дійшов до аналоґічних висновків відносно всіх типів сіл. господарств. Інститут обслідував 918 господарств, ростягаючи відтак свої висновки на цілість сіл. господарства в Польщі.

В результаті цих дослідів заг. запас жита на 1. лютня 1932 р. в обслідуваних господарствах становив 33,4 проц. всього збору в тих самих господар-

ствах в минулому році, тоді як запаси цього збіжа з перед року (1. II. 31) виносили ще 40 проц. всього збору 1930 року. Бачимо т. ч. швидке вичерпання запасів жита в минулому госп. році.

Зменшилося також у відношенні до минулого року внутрішнє зужиття збіж в самих господарствах, як рівнож і відсоток збіжа, призначеного на продаж.

Найнищі запаси жита призначеного на продаж є в східних воєвідствах (заледво 4,8 проц. збору) та в полудневих (8,2 проц.) — отже переважно на наших землях. Більші вони є в центральних воєв. (18,2 проц.) та західніх (17,3 проц.).

Висновок Інституту звучить так: „треба поважно числитися в цьому році з можливістю скоршого зменшення подачі, а навіть недобору жита на перодновку.

Відомости, які має Редакція нашого журналу, вповні годяться з висновками пол. Інституту для досліду конюнктур, з тою тільки ріжницею, що ми писали про ці явища о много раньше. Справді, найбільшу недостачу у збіжах вже відчувають зах.-укр. землі під Польщею, зокрема східно- і полудневогалицькі, де навіть 30-морґові господарі мусять уже купувати збіжа (гол. жито) не то що на засів, але для споживання. Щож казати про дрібніші та зовсім карлуваті господарства: вони вже формально голодують, про що зрештою пише вже від двох місяців ціла наша преса. У відомих нам випадках з 30-морґовими господарствами, власники їх мусіли випродати комплетно всі запаси збіжа (і не лише збіжа — але й худоби), приневолені до цього потребою гроша для того, щоб вивязатися з грошевих зобовязань, головним чином під тиском податкової шруби. На наших землях вона була найбільш риґористична і безоглядна, а то тим більше, що наші податники не діставали, розуміється, від держави жадного еквіваленту в розумінні задоволення їх нагальних господарських потреб (приміром: меліорація, кредити господарям, реґуляція рік, тощо).

Те саме, що сказане було про жито, відноситься, правда, в меншому степені, до пшениці, якої запаси в 1932 році (на 1. II.) виносили 39,1 проц. цілого збору, супроти 45,2 проц. в попередньому році. Запаси пшениці для потреб господарства змінилися не богато. Ось чому Інститут не заповідає „здецидованого недобору пшениці".

Що до інших збіж (ячмень і овес), то опінія тогож Інституту не є так песимістична.

Зі всього сказаного виходить, що новий господарський рік розпочинається без запасів. В світлі цих даних дуже комічно представляються штучно роздувані і у фаховій пресі через цілий час і досі ще поширювані вістки про „надмір збіжа в краю". Ми вже мали нагоду говорити про причини цих поголосок, приймаючи їх завсігди щонайменше з резервою.

Можливо, що занотована в середині квітня звишка цін на збіжа стоїть у звязку з фактичним вичерпанням збіжевих запасів у продуцентів — в першу чергу дрібних рільників, при рівночаснім унеможливленню довозу збіжа зза границі.

На світових збіжевих ринках ціни в березні б. р. вагалися, то знижуючись то підносячись і знова знижуючись під кінець місяця, без річевого в більшости узасаднення. Треба одначе і тут чекати впливу на формування цін таких обставин, як зменшення посівної площі пшениці (в Америці і в Румунії на 10 проц.) та жита, котрого площа впрочім скорчилася не богато; то значить, що треба би чекати звишки цін цих двох найголовніших збіж.

В кожному разі в кінці березня і жито і пшениця — при чому жито в значній мірі і майже всюди — знижкували. До половини квітня не запанувала на світових збіжевих ринках одноманітна тенденція. На американських ринках знижка тривала і в квітні, а настрій був нервовий. В Европі (Франція Голяндія) — легка звишка і дещо оживлений рух, настрій б. м. спокійний. В Німеччині ціни не зазнали змін.

В Польщі ціни цілком (від довшого впрочім часу, внаслідок мит) відірвалися від закордонних цін і не підлягали зовсім тенденціям і настроям світових бірж. Сильна тенденція в березні перейшла у стадію виразної звишки цін всіх збіж з винятком ячменю. Найсильніше йдуть вгору ціни вівса, котрого брак відчувається у всіх господарствах. Причини звишки цін збіж треба шукати у вичерпанні запасів. Хоч не бракує й більше оптимістичних поглядів (звичайно у санаційної преси), котрі не припускають такої швидкої ліквідації запасів, пояснюючи звишку повздержливістю сильніших фінансово гуртівників і продуцентів в очікуванні ще вищої ціни. Після всіх даних одначе, більше рації мають ті, що звязують звишку власне з ліквідацією запасів.

Ціни пшениці, жита, ячменю і вівса в березні за 100 кґ.:

	1-ий тиждень	Останній тиждень
Пшениця		
Варшава	26.75	28.00
Познань	24.18	25.77
Львів	25.12	27.75
Жито		
Варшава	24.75	26.31
Познань	23.25	25.35
Львів	24.12	24.94
Ячмінь		
Варшава	23.50	24.25
Познань	23.91	24.25
Львів	21.25	24.25
Овес		
Варшава	23.50	24.72
Познань	20.50	21.87
Львів	25.50	26.87

В квітні ціни пшениці й жита пішли ще більше вгору, досягши (льоко стація заладування) в Тернопільщині і на Покутті такої висоти, що перевищили львівські біржеві ціни з попереднього місяця, а саме:

Пшениця (за 100 кґ.)	27—29 зл.
Жито „	25—26 зл.

Безроги і худоба. Березень приніс поправу цін, і то досить значну, на всіх краєвих ринках і для всіх родів безрог. Рівнож осягнули поправу свині беконового типу, хоч у меньшому розмірі.

Найкращу ціну осягнули важчі штуки (120—150 кґ.), підскочивши на 4.90 зл. за кожних 100 кґ. у відношенні до лютня. Сильно звишкували, бо на 3.75 зл. за 100 кґ. також безроги вагою 100—120 кґ. Інші сорти виказували звишку на 3.50 зол. за кожних 100 кґ. Беконові штуки піднеслися в ціні всього на 0.60 зл. за 100 кґ.

Середня (місячна) ціна безрог в Познані вагалася (в залежности від ваги безрог) так (за 100 кґ. в злотих):

Мясисті понад 80 кґ.	71.80
Повномясні від 80—100 кґ.	77.80
Повномясні від 100—120 кґ.	83.00
Повномясні від 120—150 кґ.	88.40

Середня ціна всіх 4-х сортів виносила в березні б. р. 80.25 зл.

Худоба виказала в березні ц. р. слабшу, але всежтаки поправу цін. Тільки для телят і ялівок ця поправа приняла більші розміри, виносячи в середньому для телят 6.70 зол. за кожних 100 кґ., а для ялівок 3 зол. за 100 кґ. у відношенні до цін з лютня ц. р. Звишкова тенденція обняла також вівці.

Ціни худоби в Познані (середні за 100 кґ. в злотих):

Воли:	Бугаї:	Корови:	Ялівки:	Телята:
52.10	46.45	45.35	49.00	63.50

Від довшого вже часу не нотовано звишки цін сіл.-господарських продуктів. Березень ц. р. був першим місяцем, який приніс поправу. І ця звишкова тенденція — як припускають в госп. кругах — має познаки сталости й може утриматися. Випливає це з факту, що звишка є загальна, себто обіймає всі с.-г. продукти. Сильна тенденція для безрог, яка тривала і в першому тижні квітня, вказувалаб на основніші і глибші причини цієї звишки, аніж сезоновість запотребування; зріст бо передсвяточних закупів не міг вплинути на ціни всіх обєктів с.-г. продукції. Блищою причиною поправи цін, спеціяльно на безроги і худобу, слід уважати зменшення їх кількости внаслідок нерентовности рільного господарства (про це гл. „К. Р.“ за попередні місяці); особливо це відноситься до безрог, що їх рільництво масово позбувалося в попередніх місяцях.

Вивіз безрог з Польщі до Відня відбувався в березні в межах приділеного континґенту і виносив 7.370 шт., по ціні 1.45—1.50 шілінґів за 1 кґ. жив. ваги; вивіз до Праги небувало сильно скорчився і майже відпав в наслідок девізових обмежень і виносив всього 859 шт. в ціні від 6.00—6.50 чеськ. кор. за 1 кґ. жив. ваги. Сітуація впрочім й на австрійському ринкові не корисна, з огляду на сильне звуження його консумційної здатности.

Беконів вивезено з Польщі до Анґлії за тойже місяць в кількости 48.555 бальотів (половинок) і в тій цілі перероблено біля 100.000 штук живих безрог. Ціна на анґл. ринкові в першій половині березня дещо піднеслася, так що за польські бекони платилося біля 1.29 зл. (за 1 кґ. льоко Льондон), в другій половині місяця дещо знизилися; але ця знижка компенсована була звишкою анґл. фунта (з 32.50 зл. на 33.70 зл.), так що експортери фактичних страт не понесли.

Убій безрог на бекони виносить в Польщі кругло 25.000 шт. тижнево.

Масло. У відношенні до лютня в березні конюнктура дещо заломалася. Спадок цін масла огорнув не тільки заграничні, але й краєві ринки. Упала рівнож сильно консумція, так що масло не могло привернути собі попередньої ціни, не зважаючи на доволі катастрофальне зменшення продукції. Навіть

передсвяточне запотребування було слабе, поминувши без впливу на висоту цін. Для квітня передбачується дальший їх упадок.

Ціна масла 1-ої сорти в лютні і березні ц .р. за 1 кґ. в злотих:

	Варшава	Львів	Катовиці
Лютень (середня)	4.80	4.20	5.00
Березень дня 4.	4.40	4.20	4.70
„ „ 31.	3.60	4.00	4.30

„Маслосоюз“ знизив ціни у Львові від 12. березня ц. р. на 20 сот.

Вивіз масла за границю, внаслідок упадку продукції (в звязку з погіршенням виживи звірят), зменшився поважно, особливо коли рівняти до попередніх років.

За перші два місяці 1932 р. вивезено з Польщі 5.252 сотнарів масла, тоді, як в тих-же місяцях 1931 року вивезено було 15.388 сотн., а в 1930 15.350 сотн. Отже в лютні ц. р. вивіз масла за кордон впав більше як на 80 проц. в порівнані з попередніми роками, але був ще кращий як в січні б. р. Зокрема вивіз до Німеччини сильно змалів з причин довозових (митних) утруднень. До Анґлії вивозилися мінімальні кількости внаслідок низького курсу анґл. фунта. В березні ситуація погіршилася значно в звязку з дальшим упадком цін (30. березня платив Берлін за 50 кґ. 118 нім. мар., тоді як в лютні платилося там ще 132 нім. марок). В Анґлії ціни масла впали ще сильніше.

Яйця. Перед святами очікувана в краю звишка цін на яйця не наступила. Ціни навіть дещо знижкували при обмеженні запотребування міст.

За скриню (24 кіп) платили в березні в злотих:

	в містах	на селах
в І-й половині місяця:	140-160	95-110
в ІІ-й половині місяця:	105-120	90-105

Маслосоюз платив кооперативам за копу яєць з доставою до Львова (льоко маґазин):

в початку березня	4.80—5.10 зл.
в кінці „	4.00—4.10 зл.

За границею (льоко границя) та сама скриня коштувала 12.50—15.50 долярів. Під кінець місяця ціни впали так, що експорт яєць перестав оплачуватися.

На ринках дробу нотовано в березні значне оживлення: запотребування і ціни зростали. Селяне збували богато птиці. Те саме явище помічалося також в початку квітня.

Ціни за штуку на головних ринках в краю були (в злотих):

	Кури:	Качки:	Гуси:
в січні	2.75—3.00	2.50—3.00	6.00—7.00
„ лютні	2.50—3.00	2.50—3.00	5.00—7.00
„ березні	2.75—3.50	3.00—4.00	— —

Вивозився дріб переважно до Анґлії та Франції, дещо до Італії. Німецькі ринки майже зовсім відпали. Заграниця цікавилася переважно курчатами зимового вилогу, а найкращий збут знаходили там індики, які і в краю підскочили значно (з 7.00—9.00 зл. в січні на 8.00—15.00 зл. в березні).

Не буде в Польщі державного нафтового монополю, але буде вже загальний картель нафти. Ми вже писали, що уряд хотів змонополізувати нафтову продукцію, мовляв, для того, щоб продуценти виступали одностайно за кордоном і не конкурували зі собою. Одначе, як повідомляє вже тепер преса, („Ґаз. Гандльова“, ч. 84 за 13. IV. 1932), розходилося мабуть про щось інше. Уряд в пошукуванні гроша хотів „виарендувати нафту“ для заграниці. Кому і що? — це так і залишилося тайною, бо сполошивши продуцентів, він мусів відмовитися від тих своїх намірів та устами півурядової аґенції „Іскра“ заперечив їх. Немов би розходилося йому лише про „добровільну“ реорґанізацію нафтового промислу, при чому метою її ніби то було створення картелю, обіймаючого цілість нафтової продукції, та що, мовляв, ніякої розбіжности цілей уряду і продуцентів не було.

Чи так воно в дійсности було, чи не так, але перестрашені замірами уряду продуценти, як зачувати, погодилися вже на заснування нафтового картелю. Отже, як не державний, то приватний, але все таки монополь! Рівночасно появилася в пресі вістка, що американська фірма „Standart Nobel“ запропонувала урядові уділити їй монополь для продажі нафтових переторів в Польщі, а за цю концесію вона має уділити урядові позичку в сумі 8 міліонів долярів. Дирекція тої фірми заперечила цю вістку, хоч вона має під собою дуже правдоподібне тло. Прецінь ні для кого не секрет, що урядові потрібні гроші, яких він не має, і ніде, навіть у „заприязненій“ Франції він їх здобути не може. Тож дуже імовірне, що пущено в торг останні засоби, а м. ін. також нафту.

Торговельний білянс Польщі за березень б. р. не виказав значніших змін. В попередніх місяцях нотовано (гл. про це К. Р. за той час) перевагу вивозу над привозом. Це значить, що торг.

білянс Польщі був весь час активний, але при одночаснім сталім зменшуванні довозу і привозу. Також сальдо торговельного білянсу виказувало виразну знижкову тенденцію. Таким чином обороти Польщі з заграницею корчаться рівнож, як і їх вислід.

По даних Гол. Статистичного Уряду вивіз за березень ц. р. виказав 938.913 тон вартости 96.331 тис. злотих. Додатне сальдо виносило 30.726 тис. злотих. В порівнанні до лютня воно зменшилося на 3.065 тис. злотих. Вивіз зменшився на 1.318 тис. злотих, а привіз на 1.747 тис. злотих.

У вивозі збільшилося дерево (на 3,1 міл. зл.), безроги (на 1,2 міл. зл.) та ряд промислових виробів. Зменшилися натомісць споживчі артикули (на 5,4 міл. зл.), вугіль (на 3,4 міл. зл.) та вовняні вироби.

В привозі зменшилися предмети споживання (на 6,1 міл. зл., це головно тютюн і оселедці). Збільшилися ріжні сирівці, металеві та вовняні вироби та незначно цитрини й помаранчі (на 0,6 міл. зл. — непомітний впрочім рівноважник до спаду довозу тютюну).

Сумний кінець. Вже розпався варшавський синдикат експортерів безріг, від якого „Центросоюз“ не міг добитися вивозових засвідчень. Формується новий синдикат, в якім хліборобська кооперація повинна мати більше прав. „Центросоюз“ відновив задля цього старання за приділ нашій кооперації вивозових засвідчень на експорт безріг.

Причиною ліквідації Синдикату, як що вірити численним ревеляційним поголоскам, були ріжного роду надужитту в нутрі установи. Зокрема цими надужиттями пояснюється, чому наш Центросоюз не міг ніяк дістати права членства в Синдикаті і не одержав приділу квоти на вивіз безрог за кордон, мимо всіх старань на протязі двох років. Синдикат завів протекційну систему, розділюючи вивозові контингенти дуже нерівномірно. Обвинувачують децидуючих в Синдикаті органів в корупції та в інших грошевих зловживаннях.

Митне перемиря. Дня 26. березня ц. р. заключено в Варшаві німецько-польське митне перемиря. Німеччина понизила свої прогібіційні мита до стану з перед 1. січня ц. р., що полекшує і нам експорт масла й яєць до Німеччини.

СЕРЕД КНИГ.

Др. Карло Коберський: „Криза світового господарства“. („Чому тепер є господарська скрута?“). Видавництво „Самосвіта“ ч. 18. Яворів 1931. 16⁰, ст. 37.

Видавнича кооперативна спілка Громада“, що від двох років видає місячними книжечками „Самоосвіту“, себто малу енцикльопедію загальної освіти, призначену для людей з народньою освітою, випустило за червень м. р. книжечку, що її заголовок виписали ми вгорі. Вона починає у видавництві відділ економічних наук.

Про крізу світового господарства, що зрушала основами сучасного капіталістичного господарства і що від неї так тяжко терпить людство а перш за все працюючі маси міста й села, існує вже ціла література на ріжних мовах. І в нас писалося про неї, в наших газетах і журналах, доволі. Книжечка однак дра Коберського являється у нас одинокою, що трактує предмет не доривчо, а більш систематично, з використанням його літератури а при цьому надзвичайно приступно.

В 11 невеличких розділах брошури автор обговорює світову крізу взагалі, а в хліборобстві зокрема, їх причини та наслідки, підстави капіталістичної господарки та економічну політику Польщі в звязку з крізою. Вартість брошури збільшує та обставина, що автор в освітленню крізи послугується здебільша цифрами, фактами та прикладами, взятими з господарського життя, відносин і політики Польщі. Цифри ці й факти надзвичайно цікаві а при цьому дуже сумні.

Кінчить автор свою книжечку сконстатуванням факту, що сучасний капіталізм переживає важку недугу свого організму. „Які є думки між працюючими людьми про те, що повинно прийти на місце завмираючого „капіталізму — про це ми тут не будемо писати“, — кінчить автор. На нашу думку, це недоговорення не виходить на користь його брошурі. Вона тільки зискалаби на тому, якби він бодай у кількох рядках наглядно зазначив, який обєктивний вихід із сучасної світової господарської крізи та за який господарський лад

треба трудящим боротися, щоб такі кризи, як сучасна, ніколи не мали місця.

Книжечка написана, як ми вже зазначили, для широкого читача. Але й освічена людина перечитає її з інтересом і користю для себе. Побажаємо тільки, щоби цікава книжечка автора знайшла в нас як найбільше розповсюдження.

Вол. Л—ський.

З ПРЕСИ.

Приємне і дійсно прикре. З приводу десятиліття кооп. „Будучність" в дівочій гімн. „Рідної Школи" в Станиславові, і під тимже заголовком помістив Г. К. Ч. (ч. 12 за 1932) допис зі Станиславова, в котрім між іншим пише: Дня 1. січня 1932 р. відсвяткувала молодь дівоч. гімназії „Р. Ш." в Станиславові 10-тиліття існування кооперативи „Будучність".

На особливу увагу заслуговує реферат Стефи Как, уч. VII. кл. В рефераті звернула вона увагу на повстання жіночих гільдій для пропаганди кооперативних ідей в ріжних краях Европи, їх значіння для кооперації й для жіночого руху. Відтак спинилася на значінню кооперативного руху й кооперативних орґанізацій серед укр. жіноцтва нашої країни.

На прикінці реферату заохотила товаришок і присутніх товаришів гімназистів, щоби совісно вивчували кооперацію й захоплювалися її високими ідеями, хоч не кожна з них змоме бути чинно занята в кооперації. Жінка є основою, підвалиною суспільности народу, яке жіноцтво, такий нарід.

З приємністю треба ствердити, що кооперативна думка добуває собі належне місце в цій дівочій гімназії, яка завдяки зрозумінню ваги кооперації через дирекцію й збір учительський ввела у себе перша обовязкову науку кооперації заки ще цю справу вирішила Головна Управа „Р. Ш.". В гімназії створився кооперативний кружок і під його фірмою відбуваються правильно лекції про кооперацію, які закінчаться відтак кінцевим іспитом при відповідній комісії, яка видасть відповідні свідоцтва, які сподіємося Р. С. У. К. признає.

Дуже прикро вразило присутніх на святі те, що на цім ювилейнім святі молоді не було ні одного учителя з укр. державної гімназії, мимо того, що були запрошені. Ще більш прикрим була відсутність на святі мимо запрошення представника П. С. К. в Станиславові, який обслуговує товарами, але тільки товарами кооперативу.

Душа радується, як чоловік бачить, що росте нове молоде покоління, що здобуває собі кооперативне знання й переймається кооперативними високими ідеями".

„Службовик" ч. 1. 1932 р., орґан Союзу Укр. Приватних Службовиків приносить три актуальні статті. Першою є стаття К. Коберського про методу боротьби з безробіттям. Автор її приходить до висновку, що поборювання безробіття взагалі, а серед наших відносин зокрема, повинно йти по лінії діяльній, творення нових варстатів праці. Поміч безробітним шляхом милостині є лише тимчасова, не видатна і ніколи не тривала. В наших українських відносинах, де нема свого промислу, є ще величезне поле до експанзії кооперативного промислу, тим більше, що мається запевнений ринок збуту у своїх кооперативах.

Друга стаття, інж. Раковського, обговорює справу раціонального використання вже нагромаджених і далі збираних службовицьких додатково-емеритальних ощадностей, яких сума вже переступила 300.000 зол. Автор радить, щоби службовицька орґанізація „Супруга" зачала акцію концентрації цих фондів з тою кінцевою метою, щоби їх обернути на творення нових кооперативних (згл. на услугах кооперації стоячих) промислово-виробничих підприємств.

Третьою замітною статтею є нарис інж. А. Мілянича п. з.: Будова власних домів та придбання потрібних на це фондів. Автор інформує про три головні типи згуртувань з метою підпирання будівельної акції. Найбільш згідною з духом кооперації і найпрактичнішою також в наших умовах є третя з розглянених форм: т. зв. будівельні щадниці, які тепер успішно розвиваються в Німеччині, а мають свою історію в Америці. Автор зупиняється довше на цім новім, у нас досі невідо-

мім типі кооперації і дає взірець калькуляції щадничої вкладки члена на будову власного дому. Стаття заслуговує на особливу увагу з огляду на вагу порушеної справи. На наш погляд, будівельні щадниці після німецького взірця можуть у нас швидко розвинутися серед працюючої інтелігенції всіх занять, бо дійсно дають можливість прийти до посідання свого кута по яких 6—8 літах складання вкладки до щадниці.

Купецька однодніва „Наше Завтра“. З нагоди останніх Заг. Зборів Союзу укр. купців, пресова комісія союзу видала одноднівку: „Наше завтра“, під датою 15. грудня 1931 р. Випуск цікавий, ріжноманітний по змісту, добре зредагований. Статті короткі, здебільшого річеві, хоч не позбавлені подекуди нудної, бо словесної експанзивности, котрою м. ін. ще в більшій мірі відзначалися попередні видання союзу, не добачуючи дійсности, серед якої доводилося їм працювати. Одноднівка більш реалістична, не захоплюється гучними фразами, а деякі її статті не позбавлені критицизму.

З поміж усіх статтей виділяється цікавий огляд „Українського Промислу“, хоч він і не повний, не вичерпуючий предмету в цілости. Не розріжняючи послідовно кооп. підприємств від приватних, автор статейки, напр. нічого не згадує про кооп. „Гуцульщина“ в Косові, а фабрику „Гуцульське Мистецтво“ називає кооперативною, хоч вона є приватним підприємств. Цікавим також є те, що укр. промисл, як видно зі статейки, посідає в нафтових теренах 12 шиб з продукцією в 1930 р. 58 ваґонів ропи вартости 11 тис. ам. долярів.

З інших статей слід відмітити ще інформаційну статю про „Торг.-Промисловий Банк“ СУК. та досить скупе звідомлення з діяльности Союзу укр. купців.

З преси про пресу і pro domo sua. Часопис „Жіноча Доля“, що виходить в Коломиї помістив в ч. 1—2 за біж. рік статейку: „Наша преса“, де коротко обговорює і характеризує, ріжного роду фахові й політичні часописи, радіючи зі зросту рідного друкованого слова, його чисельности і ріжносторонности. В тім нічого злого не добачаємо, навпаки гадаємо, що так мусить думати, не затрачуючи одначе критичного змислу, кожний патріот. Та всеж таки, — хоч би з огляду на потребу звичайного собі зареєстрування факту — дивно вражає поминення в статейці одинокого наукового кооперативно-економічного часопису, яким є „Кооперативна Республика“, орган тогож Рев. Союза укр. кооператив, котрий видає й згаданий „Жіночою Долею“ „Господарсько - кооперативний Часопис“. Від цього статейка „Жіночої Долі“ ніяк не виграла принайменше на повноті.

Рівнож „Відродження“ (ч. 3 1932 р.) не згадує між часописами, які піддерали антиалькогольну і антинікотинову пропаганду, м. ін. нашого журналу, котрий посередньо, через пропаґанду дрібно-ощадностевої акції і Райфайзенок чи не найбільше причинився до справи, яку веде ґрупа „Відродження“. В статтях на повищі теми „К. Р.“ нераз з належним підкресленням звертала увагу на втрати, які поносить наше господарство і наша людність, пускаючи на марно з димом і алькоголем силу гроша-кервавиці на шкоду для здоровля народу і його господарства.

„Рідна Школа“, ілюстрований часопис для всіх. Виходить двічі в місяць у Львові, Ринок 10. Ч. 9. 1. травня 1932. — Це число між ін. приносить: В. Кузьмович: Завдання найближчих днів. Уваги до реалізації нових шкільних законів. Данило Вахнянин: На передодні Загального Зїзду „Рідної Школи“. Яків Романенко: Батьківські кружки при школах. М. Струтинський: Освіта в підземеллі. Як боролися поляки з русифікацією у „Привіслянському Краю“ (Королівстві Польськім). Олена Степанів: Школи на Україні в 17 і 18 ст. (З нагоди 300-ліття уродин Мазепи). Ст. Сірополко: Державний монополь в освітній праці. М. Пастернакова: Як весна пробудиться... Гаївки у школах „Р. Ш.“ (Нарис). К. П.: Народнє шкільництво на Волині. † Юліян Романчук. Посмертна згадка. З життя „Рідної Школи“. Бібліоґрафія. Ріжні вісти. — Крім того вірші, новелі, відозви.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський.

Друкарня Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.